

**TÜRKİYE'DE ORTA ÖĞRETİM
DÜZEYİNDEKİ MESLEKİ TEKNİK
EĞİTİM MEZUNLARININ
İSTİHDAMI VE VERİMLİLİĞİ**

Arif GEÇER
(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2001

**TÜRKİYE'DE ORTA ÖĞRETİM DÜZEYİNDEKİ
MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM MEZUNLARININ
İSTİHDAMI VE VERİMLİLİĞİ**

Arif GEÇER

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İktisat Anabilim Dalı
Danışman: Doç.Dr.Sevgi GEREK**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Şubat-2001**

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

TÜRKİYE'DE ORTA ÖĞRETİM DÜZEYİNDEKİ MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM MEZUNLARININ İSTİHDAMI VE VERİMLİLİĞİ

Arif GEÇER

İktisat Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şubat, 2001

Danışman: Doç.Dr.Sevgi GEREK

Bu araştırmada orta öğretim düzeyindeki Mesleki-Teknik Eğitim Okulları mezunlarının istihdamları ve verimlilikleri üzerinde durulmuştur. Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde mesleki-tekniik eğitim, istihdam, verimlilik ve nitelikli insangücü kavramları açıklanarak, istihdam ve verimlilik kavramlarının mesleki-tekniik eğitim ile olan ilişkileri incelenmiştir.

İkinci bölümde Türkiye'de mesleki-tekniik eğitimin gelişim sürecine kısaca değinilerek, beş yıllık kalkınma planlarında mesleki-tekniik eğitimin nasıl planlandığı incelenmiştir. Ayrıca Türkiye'de mesleki-tekniik eğitimin verimlilik ile ilişkisi, nitelikli insangücü yetiştirmedeki rolü irdelenerek, mezunların istihdamı ile ilgili genel bilgiler verilmiş, orta öğretim düzeyinde mesleki-tekniik eğitim okulları mezunlarının istihdamı ve verimliliği ile ilgili Türkiye'de yapılan araştırmalar sunulmuştur.

Üçüncü ve son bölümde orta öğretim düzeyindeki mesleki-tekniik eğitim okulları mezunlarının istihdam ve verimliliği, okul-sanayi işbirliği genel olarak değerlendirilmiş, Türkiye'deki işgücünün niteliği açısından Avrupa Birliği ülkeleri seviyesine yükseltilebilmesi için yapılması gereken önemli ve gerekli değişikliklere yer verilmiştir.

ABSTRACT

In this research, the employments and productivities of graduates of vocational technical education schools at the level of secondary education will be considered. This study consists of three chapters.

In the first chapter explaining the concepts of vocational technical education, employment, productivity and well-qualified human power, the relation of the concepts of employment and productivity with the vocational technical education has been searched.

In the second chapter mentioning on briefly the development process of vocational technical education in Turkey, how to plan the vocational technical education has been examined at the five annual development plans. Also the relation of vocational technical education in Turkey with the productivity, considering the role of training well-qualified human-power at length. The general information related with employment of graduates has been given, the research made in Turkey related with the employments and productivities of graduates of vocational technical education schools, has been presented.

In the third and the last chapter the productivity and the employment the graduates of vocational technical education schools at the level of secondary education, the cooperation of school-industry has been evaluated generally, the point of view productive power in Turkey for raising to the level of Europe Union countries required to do important and necessary changes have been given placed.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Arif GEÇER'in "Türkiye'de Orta Öğretim Düzeyindeki Mesleki Teknik Eğitim Mezunlarının İstihdamı ve Verimliliği" başlıklı tezi 27 Mart 2001 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, İktisat (İktisat Politikası) Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Sevgi GEREK
Üye : Yrd.Doç.Dr.Erol KUTLU
Üye : Yrd.Doç.Dr.Kemal BİÇERLİ

Prof.Dr.~~Esat~~ OZKALP
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖZGEÇMİŞ	v
TABLolar LİSTESİ	x
GRAFİK VE ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

Birinci Bölüm

İSTİHDAM-VERİMLİLİK-MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM KAVRAMLARI

1. İSTİHDAM	3
1.1. İstihdam Kavramı	3
1.2. Bir Konjunktür Göstergesi Olarak İstihdam Derecesi	4
1.3. Tam İstihdam	4
1.4. Eksik İstihdam	5
2. VERİMLİLİK	6
2.1. Verimlilik Kavramı	6
2.2. Emek Verimliliği ve Ölçülmesi	7
3. MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM	8
3.1. Eğitim Kavramı ve Amaçları	8
3.2. Mesleki-Teknik Eğitim Kavramı	9
4. MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM-İSTİHDAM İLİŞKİSİ	11
5. MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM-VERİMLİLİK İLİŞKİSİ	12
6. MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİMİN NİTELİKLİ İNSANGÜCÜ YETİŞTİRMEDEKİ ROLÜ	13

İkinci Bölüm

TÜRKİYE'DEKİ MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİMİN NİTELİKLİ İNSANGÜCÜ YETİŞTİRMEDEKİ ROLÜ, MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM MEZUNLARININ İSTİHDAMI, MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM-İŞGÜCÜ VERİMLİLİĞİ İLİŞKİSİ

1.	TÜRKİYE'DE MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM	16
1.1.	Mesleki ve Teknik Eğitimin Türkiye'deki Gelişim Süreci . . .	16
1.2.	Kalkınma Planlarında Mesleki ve Teknik Eğitimin Ele Alınışı	18
1.2.1.	Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)	19
1.2.2.	İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)	20
1.2.3.	Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)	20
1.2.4.	Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)	20
1.2.5.	Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)	21
1.2.6.	Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)	22
1.2.7.	Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)	22
2.	TÜRKİYE'DE MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMİN NİTELİKLİ İNSANGÜCÜ YETİŞTİRMEDEKİ ROLÜ	24
2.1.	Okul-Sanayi İşbirliği	24
2.1.1.	Okul-Sanayi İlişki Biçimleri	25
2.2.	Okul-Sanayi İşbirliğinin Taraflara Sağladığı Yararlar	27
2.2.1.	Okul-Sanayi İşbirliğinin Öğrencilere Sağladığı Yararlar	27
2.2.2.	Okul-Sanayi İşbirliğinin Okula Sağladığı Yararlar	28
2.2.3.	Okul-Sanayi İşbirliğinin Sanayi Kuruluşlarına Sağladığı Yararlar	29
2.2.4.	Okul-Sanayi İşbirliğinin Toplum Açısından Sağladığı Yararlar	29

2.3.	Okul-Sanayi İlişkilerini Düzenleyen “3308 Sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu”nun Amaçları, Uygulanışı ve Yararları	30
2.3.1.	“3308 Sayılı Çıraklık ve Mesleki Teknik Eğitim Kanunu”nun Amaçları	30
2.3.2.	“3308 Sayılı Çıraklık ve Mesleki-Teknik Eğitim Kanunu”nun Uygulanışı	31
2.4.	“3308 Sayılı Çıraklık ve Mesleki-Teknik Eğitim Kanunu”nun Yararları	34
3.	TÜRKİYE’DE MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM MEZUNLARININ İSTİHDAMI	35
4.	TÜRKİYE’DE MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİMİN İŞGÜCÜ VERİMLİLİĞİ İLE İLİŞKİSİ	39
4.1.	Eğitime Yapılan Harcamalar ve İşgücü Verimliliği İlişkisi	39
4.2.	Türkiye’de ve Dünyada Eğitime Yapılan Harcamalar ve İşgücü Verimliliği İle İlişkisi	40
5.	MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM İLE İLGİLİ TÜRKİYE’DE YAPILAN ARAŞTIRMALAR	47

Üçüncü Bölüm

TÜRKİYE’DE MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİMİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.	MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM VEREN KURULUŞLARIN BİRBİRLERİ VE SANAYİ İLE OLAN İLİŞKİLERİ YÖNÜYLE DEĞERLENDİRİLMESİ	58
2.	MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİMİN OKUL-SANAYİ İŞBİRLİĞİ YÖNÜYLE DEĞERLENDİRİLMESİ	60

3.	TÜRKİYE'DE MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM LİSESİ MEZUNLARININ İSTİHDAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ	61
4.	MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM-VERİMLİLİK İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	63
5.	AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM İLE TÜRKİYE'DEKİ MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİMİN KARŞILAŞTIRILMASI	65
	SONUÇ	68
	KAYNAKÇA	70

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1:	İşletmelerde Mesleki Eğitime İlişkin Sayısal Durum	32
Tablo 2:	Çıraklık Eğitimine İlişkin Sayısal Durum	33
Tablo 3:	Türkiye’de İşgücünün (Sivil İstihdamın) Sektörel Dağılımı (1962-1995)	36
Tablo 4:	İmalat Sanayiinde İstihdam Edilenlerin Eğitim Durumu (Bin)	37
Tablo 5:	İstihdam Edilenlerin Eğitim Düzeyleri İtibariyle Dağılımı (1996)	38
Tablo 6:	İşsizlerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı (1996)	38
Tablo 7:	Türkiye’de ve Dünyada Eğitim Kurumlarına GSYİH’dan Yapılan Harcamalar İle Öğrenci Başına Yapılan Eğitim Harcamaları (1993)	41
Tablo 8:	Kişi Başına İşgücü Verimliliği ve Kamu Eğitim Harcamaları	43
Tablo 9:	Mezunların İş Aramaya Başladıktan Sonra İlk İşe Girmelerine Kadar Geçen Süre	52
Tablo 10:	Meslek Lisesi Mezunlarının İşe Girmelerini Etkileme Durumu	53
Tablo 11:	Mezunların Okullarında Kullandıkları Çalışma Yöntemleri ve Malzemeler ile Çalıştıkları İştekiler Arasındaki Benzerlik Düzeyi	54
Tablo 12:	Mezunların Meslek Lisesinde Kazandıkları Becerileri Kullanma Düzeyleri	55
Tablo 13:	Endüstri Meslek Lisesi (E.M.L.) Mezununu Çalıştıran İşyerleri Yöneticilerine Göre E.M.L. Mezunlarının Yeterlik Düzeyleri	56

GRAFİK VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Grafik 1: Türkiye’de ve Dünyada Eğitim Kurumlarına GSYİH’den Yapılan Harcamalar (%)	42
Grafik 2: Türkiye’de ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Kişi Başına İşgücü Verimliliği ve Kamu Eğitim Harcamaları	44
Grafik 3: Eğitim Sisteminin Rekabetçi Ekonominin İhtiyaçlarını Karşılama Durumu	46
Şekil 1: Teknik Eğitim Yapan Kurumlar ve Bunların Sanayi ve Kendi Aralarında Olan İlişkileri	58

GİRİŞ

Bugünkü mesleki ve teknik eğitim yüzlerce yıllık çalışmanın ve deneyimin ürünüdür. Eğitim ile iş hayatı arasındaki ilişkiler ilk çağlardan beri süregelmiştir. Bu ilişkiler yaşanan dönemlere göre yeni boyutlar kazanarak, zamanımıza kadar gelişerek devam etmiştir. Uygarlık geliştikçe eğitimde buna paralel olarak birçok aşamalardan geçmiştir.

Meslek eğitimi uzun yıllar ailenin sorumluluğunda yürütülmüştür. Daha sonraki aşamalarda değişen toplumsal koşullar nedeni ile aile içinde yapılan meslek eğitiminin sorumluluğu aile dışındaki kurumlara verilmiştir. Böylece meslek eğitiminin sorumluluğu aile yerine çıraklık sistemine geçmiştir.

Zamanla çıraklık sistemi, gelişmekte olan toplum ihtiyaçları, üretim sistemlerindeki değişiklik, bilim ve teknolojiye yeni yenilikler karşısında yetersiz kalmıştır. Endüstride meydana gelen değişiklikler meslekleri çoğaltmış, nitelikli işgücü ihtiyaçlarını arttırmıştır. Bunun sonucu olarak çıraklık sisteminin dışında çeşitli mesleki eğitim sistemlerinin geliştirilmesine gidilmiştir. Böylece meslek eğitimi, örgütlenmiş bir okul programı olarak eğitim sistemine girmiş, birçok aşamalardan sonra bugünkü şeklini almıştır.

Meslek ve teknik eğitim iş hayatına nitelikli elaman hazırlarken hem genel eğitim hem de sanayi ile bütünleşmek zorundadır. Mesleki ve teknik eğitim, birey, toplum ve iş hayatının ihtiyaçlarını dengeli olarak karşılamayı amaçlar. Mesleki ve teknik eğitimin planlanmasında ve yürütülmesinde mesleki eğitimcilerle birlikte, toplum ve iş hayatını temsil eden grupların (eğitimci-işveren-işçi) ortaklaşa çalışmaları gerekir.

Buna göre çalışma hayatı ile ilgili kamu kuruluşları, işçi sendikaları, sanayi ve ticaret odaları vb. kuruluşların ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde, mesleki ve teknik eğitimle ilgili kararların alınmasına katkıda bulunmaları sağlanmalıdır.

Hızlı bir sanayileşme süreci içinde bulunan ülkemizde eğitimle istihdam arasında sağlıklı ilişkiler kurarak gençleri iş hayatının ihtiyaçlarına göre yetiştirmek ilgili taraflarca kabul edilen bir gerekliliktir. Meslek alanlarının ihtiyacı olan işgücü; okul ve işletmeler tarafından düzenlenen eğitim ortamlarında uygulanan mesleki teknik eğitim programları ile hazırlanmaya çalışılmaktadır.

Türkiye’de son otuz yıllık uğraşlar okul ile iş hayatı arasındaki etkileşimi geliştirmeye yöneliktir. 3308 sayılı yasa bu uğraşların somut ürünüdür. Okul ve işletmelerin yararlı ve sürekli bir işbirliğine girmelerine duyulan ihtiyaç sonunda 3308 sayılı yasa ve buna bağlı bazı yönetmelikler çıkarılarak ilgili kurumlar ve personelin görevleri ile işbirliğinin esasları ortaya konulmuştur. İlgili yasa toplumsal katılımın sağlanabilmesi ve çalışmaların verimli olarak sürdürülebilmesi için ulusal ve yerel düzeyde bazı kurulların oluşturulması imkanını vermiştir.

Hızlı teknolojik gelişmeler, iletişim ve ulaştırmanın kolaylaşması, uluslararası düzeyde rekabeti büyük oranda arttırmış bulunmaktadır. Kaliteli işgücü, uluslararası yarışta en önemli unsur haline gelmiş bulunmaktadır.

Yirmibirinci yüzyılda tüm çalışanların teknolojiyi anlayabilecek kadar temel becerilere saip olmaları, ekip halinde çalışabilmeleri, değişikliklere kolayca uyum sağlayabilmeleri, problem çözebilmeleri, iletişim kurabilmeleri gibi yeterliliklere sahip olmaları beklenmektedir. Bu tür yeterlikleri eğitim kurumlarının tek başına geliştirmeleri mümkün görülmemektedir. Okulların hem deneyimlerinin hem de kapasitelerinin bu yeterlikleri geliştirmeye yeterli olmadığı kanısı yaygındır. Genç ve yetişkinlerin 21. yüzyılda sahip olmaları gerekli yeterlikler ancak okullarla işletmelerin işbirliği yapmaları ile gerçekleştirilebilir.

Birinci Bölüm

İSTİHDAM-VERİMLİLİK-MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM KAVRAMLARI

1. İSTİHDAM

1.1. İstihdam Kavramı

İstihdam, kullanım, hizmete alma anlamları taşıyan bir sözcüktür. İktisatta istihdam, üretim faktörlerinin, milli hasılayı meydana getirmek amacıyla, üretim faaliyetine dahil edilmesi demektir. Toprak ve sermayenin istihdamından bahsedilebileceği gibi, özellikle emek faktörünün üretime alınması ve kullanılması olayı istihdam kelimesiyle ifade edilmektedir. İstihdam deyimiyle özellikle, emeğin üretim faaliyeti için işe alınması ifade olunurken aynı zamanda toprak ve sermayenin de emekle beraber belirli oranlarda işe alındığı kastedilir. Çünkü tabiat ve sermaye emek olmaksızın üretime geçemez. Emeğin üretim yapabilmesi için de bu faktörlerin varlığı şarttır.¹

Bir toplumda fertlerin gelir temini amacıyla, arzulu olarak çalıştırılmaları haline istihdam denir. Bu tarifdende anlaşılacağı şekilde istihdam; arzulu kişilerin gelir temini maksadıyla arz ettikleri hizmetlerinin kabul edilmesidir.²

¹Yılmaz BÜYÜKERŞEN, Halil DİRİMTEKİN, Burhan ERDEM, Mustafa ÖZER, İktisada Giriş, Eskişehir, 1998, s.327.

²Orhan OĞUZ, İktisada Giriş, İstanbul, 1992, s.259.

1.2. Bir Konjonktür Göstergesi Olarak İstihdam Derecesi

Ekonomik büyümenin ve konjonktürel durumun arzulandığı gibi gelişip gelişmediğini anlamak bakımından dikkate alınan en önemli göstergelerden biri, tüm üretim faktörlerinin tamamen istihdam edilip edilemediğidir. Eğer ekonomide tüm üretim faktörleri tamamen istihdam edilmişlerse arzulanan bir büyüme sürecine ve elverişli bir konjonktürel gelişmeye sahibiz demektir.

Ne var ki tüm ekonomi için mutlak tam istihdam durumunu özellikle kısa dönemde saptamak pek kolay değildir. Bu nedenle genel istihdam derecesinin göstergesi olarak istatistiksel açıdan kolayca hesaplanabilen ve kısa dönemlerde de kullanışlı olan nisbi istihdam derecesinden yararlanır. Nisbi istihdam derecesi yalnızca işgücü ile ilgilidir ve çalışmak isteyenlerin hangi ölçüde üretim sürecine sokulabildiklerini (çalıştırılabildiklerini) gösteren bir orandır.³

1.3. Tam İstihdam

İşgücüne ihtiyacı olanların (cari ücrete göre) devralmaya hazır oldukları emek, aynı şartlarda devretmeye hazır bulunanlarınkine eşit ise o takdirde istihdam tamdır.⁴

Tam istihdam cari ücret düzeyinde çalışmak isteyen herkesin iş bulabileceği istihdam düzeyidir. Gerçek hayatta böyle bir durum iş arayanlardan daha çok (ya da tam o kadar) boş yer bulunması biçiminde karşımıza çıkar. Yani bir miktar insanın işsiz bulunması tam-istihdam hali ile uzlaşmaz değildir. Yeterki bu işsizleri istihdam edecek kadar boş yer bulunsun. Gerçekten, çalışmak isteyen herkesin çalışmakta olduğu ve hiç kimsenin işsiz bulunmadığı bir durumun düşünülmesi güçtür.⁵

³Ergül HAN, *İktisada Giriş*, Eskişehir, 2000, 4. Basım, s.140-141.

⁴OĞUZ, a.g.e., s.262.

⁵Sadun AREN, *İstihdam, Para ve İktisadi Politika*, 10. Baskı, Ankara, 1992, s.5-6.

Tam istihdam seviyesine bir memlekette ne kadar çok yaklaşılabirirse, yani tam istihdama ne kadar çok varılırsa, ülkenin milli geliri bu ölçüde gelişecektir.⁶ Tam istihdam, hem istihdam hacmi, hem de milli gelir bakımından gerçekleştirildiği geriyeye doğru genişleyen bir sınır olarak düşünölmelidir. Bu duruma göre, tam istihdamı gerçekleştirmek, bir noktaya gelip durmak değil, tersine sürekli olarak gerileyen bir sınırla teması kesmeden ilerlemektir. Tıpkı bisiklete binmek gibi, düşmemek için devamlı olarak pedal çevirmek ve ilerlemek gereklidir.⁷

1.4. Eksik İstihdam

Bir ekonomide çalışabilir yaştaki nüfusa dahil bireyler içinde o ekonomideki cari ücret düzeyinde çalışmak isteyip de iş bulamayanlar işsizliği temsil ederler. Böyle bir durumun olması, o ülkede eksik istihdamın varlığını gösterir.⁸

Bir toplumda çalışma arzusunda olan işgücünden bir kısmının istihdam edilememesi hali noksan istihdamdır. İşgücünü arzedenenlerin sayısı ile istihdam edilenlerin arasındaki fark işsizlerdir. Her çalışma arzusunda olan kişinin mutlaka iş bulması işsizliğin giderilmesi demek olmaz. Öncelikle iş piyasasında işgücünü arzedeabilmek için belirli özelliklerin var olması lazımdır. Bu nitelikten mahrum kişilerin çalışma arzusu dikkate alınmayacaktır. Ayrıca çalışma arzusu gösteren ve kalifiye kişinin ücretsiz veya çok düşük ücretle çalışmalarını da istihdam edilmiş gibi kabul etmek mümkün değildir. Emek sahibi ortalama ücret seviyesinde bir gelir temin etmelidir. Ancak yukarıda belirtilen hususların birleşmesiyle işsizlik önlenir. Aksi halde bu nitelikte olanların istihdam edilmemeleri işsiz kalanların miktarını verecektir. Bu ifade formüle edilirse $N' > N$ işsizlik halidir.⁹

⁶OĞUZ. a.g.e., s.269.

⁷AREN. a.g.e., s.6.

⁸BÜYÜKERŞEN. DİRİMTEKİN, ERDEM, ÖZER. a.g.e., s.327.

⁹OĞUZ. a.g.e., s.264-265.

2. VERİMLİLİK

2.1. Verimlilik Kavramı

Verimlilik üretim süreci sonunda elde edilen çıktı (ürün) ile üretimde kullanılan girdiler arasındaki oran olarak ifade edilmektedir.¹⁰

Üretimde kullanılan girdilerin herbiri verimliliği değişik ölçüde etkilediği için bu girdilerin verimliliğinin ölçülmesi gerekmektedir. Bu açıdan verimlilik “toplam faktör verimliliği” ve “kısmi verimlilik” olarak iki grupta incelenmektedir. Toplam faktör verimliliği, çıktının bu çıktıyı elde etmek için kullanılan gerekli faktör girdileri toplamına oranı olarak tanımlanmaktadır. Kısmi verimlilik ise çıktının üretim sürecinde kullanılan girdilerden herhangi bir girdiye oranını anlatmaktadır.¹¹

Verimlilik, mal ve hizmet üretme gücü olarak tanımlanan ve bu yönüyle toplumların ekonomik refah düzeyinin temel belirleyicisi olarak kabul edilen bir kavramdır. Bir toplumda verimlilikte sağlanan olumlu gelişmeler; ücretler, istihdam, enflasyon, ödemeler bilançosu, yaşam standardı gibi pek çok kavramı olumlu yönde etkileyebilmektedir. Verimlilik düşüşleri de aynı şekilde sözkonusu değişkenleri olumsuz yönde etkileyip ekonomik durumun kötüleşmesine neden olmaktadır.

Verimlilik kavramı reel üretim (üretilen mal ve hizmet miktarı) ile bu üretimde kullanılan girdi arasındaki ilişkiyi ifade eden bir kavramdır. Bir başka deyişle verimlilik kaynak ve girdilerin ne derece etkin kullanıldığını ifade eden bir ölçüdür ve aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanır.

¹⁰Bedri GÜRİSOY, Verimlilik Üzerine Düşünceler, MPM Yayınları, No: 324, Ankara, 1985, s.29.

¹¹Hikmet TİMUR, İş Ölçümü-İş Planlaması-Verimlilik, TODAİE Yayınları, No: 207, Ankara, 1984, s.8.

$$\text{Verimlilik} = \text{Çıktı (Üretim Miktarı)} / \text{Girdi (Kullanılan Kaynak Miktarı)}$$

Yukarıdaki eşitlikten anlaşılacağı gibi, verimlilik bize bir birim girdiden kaç birim ürün elde edebileceğimizi gösterir. Eğer birim girdi başına düşen ürün miktarı artarsa, verimlilik yükselmiş demektir.¹²

2.2. Emek Verimliliği ve Ölçülmesi

Emek verimliliği; belirli bir dönemde bir firmanın, işkolunun veya ülkenin ürettiği toplam reel üretim miktarının, bu üretimin elde edilmesi için kullanılan toplam emek-saat miktarına bölünmesi ile elde edilir.

$$\text{Emek Verimliliği} = \text{Toplam Ürün (Reel GSMH)} / \text{Çalışılan Süre}$$

Verimlilik rakamları değerlendirilirken belirli bir zamanın verimlilik değeri kendi başına çok fazla anlam veremediğinden, bunun başka bir zamanın verimlilik değeri ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Bu ilişkilendirmeyi ise verimlilik indeksi oluşturarak yapabiliriz.

Verimlilik indeksi oluşturulurken aşağıdaki eşitlik kullanılır ve herhangi bir yılın verimlilik değeri, baz yılı olarak kabul edilen yılın verimlilik değeri ile oranlanarak indeks rakamına dönüştürülür.

$$\text{Verimlilik indeksi}_t = (\text{Verimlilik}_t / \text{Verimlilik}_{\text{baz yılı}}) \times 100$$

Verimlilik indeksinin bir başka yararlı yönü de saat başı üretimin ölçüsü olduğu için saat ücret oranı ile doğrudan karşılaştırma yapma imkanı vermesidir.¹³

¹²M.Kemal BİÇERLİ, *Çalışma Ekonomisi*, Beta Basımevi, Ekim 2000, İstanbul, s.383-385.

¹³BİÇERLİ, a.g.e., s.386-387.

3. MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM

3.1. Eğitim Kavramı ve Amaçları

Eğitim, bireylerin ve toplumun sosyal gelişmesini hızlandıran, ekonomik kalkınmasını destekleyen, ulusal kültür değerlerini koruyan, geliştiren, nesilden nesile aktaran, ulusal birlik ve bütünlüğü sağlayan en etkili faaliyet olarak tanımlanmaktadır.¹⁴

Eğitim, insanın doğuştan kazandığı gizli güçlerin ve yeteneklerin açığa çıkarılmasına, onun daha güçlü, daha olgun, yaratıcı ve yapıcı bir varlık olarak gelişme ve büyümesine hizmet eder.¹⁵

Hammaddesi insan olan eğitimin amacı; bireye olumlu davranışlar kazandırmak, bir mesleğin bilgi, beceri ve tekniklerini öğretmek, onu daha üretken kılmaktır. Toplumun yaratıcı gücünü ve verimini artıran, bireye yeteneklerini geliştirme olanağı veren, sosyal adalet, fırsat ve olanak eşitliği ilkelerini gerçekleştirmede en etkili araçtır.¹⁶

Eğitimin ve okulun görevlerini birlikte ele alarak eğitimin sosyal, politik ve ekonomik görevleri olduğunu söylemek mümkündür. Bu sınıflamada “çocuğu sosyalleştirmek, yani çocuğa kültürü aşılama” sosyal görevler arasında; “yetiştirdiği kuşağın toplumdaki devlet sistemine bağlılık göstermesine ve liderlik yeteneği olan öğrencilerin seçilmesi ve eğitilmesini gerçekleştirmek” politik görevleri arasında;

¹⁴Zeki ÖZKAN, “Çıraklık Eğitimi ve Yetişmiş İşgücünün İstihdamı”, *İstihdam Yaratıcı Girişimler*, Gaziantep, 1985, s.1.

¹⁵Cevat ALKAN, *Eğitim Teknolojisi*, Ankara, 1997, s.11.

¹⁶Mahmut ADEM, *Atatürkçü Düşünce Işığında Eğitim Politikamız*, Ocak 2000, s.11.

“ekonominin beyin gücü ve insangücü gereksinmesini karşılamak” ise ekonomik görevler arasında yer almaktadır.¹⁷

3.2. Mesleki-Teknik Eğitim Kavramı

Mesleki eğitim bireye hayatını kazanması için belirli bir meslek alanına ilişkin, bilgi, beceri alışkanlıkları kazandıran ve bireyin kabiliyetlerini çeşitli yönleriyle geliştiren bir eğitim sürecidir.¹⁸ Genç yetişkinleri belirli bir mesleğe hazırlamayı, halen bir mesleği olup da meslek içinde ilerlemek isteyenlere yenilikleri kazandırmayı, meslek değiştirmek isteyenlere yeni mesleki bilgi, beceri ve davranışları kazandırmayı mesleki ve teknik eğitimin kapsamı içinde ele alabiliriz.¹⁹

Mesleki eğitim, faydalı ve üretici bir işe girmek veya o işte ilerlemek için insan gücünün gereksinim duyduğu tanımlayıcı bilgileri kapsayan beceri, yetenek, anlayış, tavır, iş alışkanlıkları ve takdir duygularını geliştirmek için düzenlenmiş bir eğitim sürecidir.²⁰

¹⁷Ziya BURSALIOĞLU, *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış*, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 154, Ankara, 1978, s.62.

¹⁸Hıfzı DOĞAN, “Mesleki ve Teknik Eğitimin Endüstri İle İlişkileri”. *Milli Eğitim Bakanlığı Endüstriyel Mesleki ve Teknik Öğretim ile Sanayi İlişkileri Sempozyumu*, 19-20 Kasım 1975, Meslek ve Teknik Öğretim Kitapları Etüd ve Programlama Dairesi Yayınları, No: 129, s.79.

¹⁹Ali ŞAHİNKESEN, “Mesleki ve Teknik Eğitimde Eğitim Teknolojisi” A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi, Ankara, 24-28 Eylül 1990 Bildirileri, *Eğitim Teknolojisi*, Ankara, 1993, ss.65-75, s.66.

²⁰Fevzi ERCAN, “İleri Teknolojinin İnsangücüne ve İstihdam Sorunlarına Etkileri, Yeni Sorunlar mı? Çözüm Yolları mı?”. *MPM Teknolojik Gelişmeler Karşısında İşgücünün Eğitim Uyum İstihdam Sorunları Sempozyumu*, Ankara, 1988, ss.14-33, s.17.

Mesleki teknik eğitimin toplumla bireyi bütün olarak gören bir bakışla değerlendirilmesi, bu eğitimin yeniden tanımlanmasına yol açmaktadır. Bu anlayışla yapılan yeni tanımlamaya göre;

Mesleki-teknik eğitim meslekle ilgili deneyimleri, görsel uyarıları, duygusal bilinci, bilişsel verileri ve psikomotor becerileri sağlayan ve aynı zamanda insanın niteliklerini ve yeteneklerini tanıyıp anlamasına, kendisini iş dünyasında kabul ettirip varlığını sürdürmesine ilişkin mesleki gelişim süreçlerini güçlendiren bir eğitimidir.²¹ Mesleki ve teknik eğitim, birey, toplum ve iş yaşamının gereksinmelerini dengeleyici bir biçimde karşılamayı amaçlayan bir eğitim sürecidir. Bu amacı gerçekleştirmek için öğrenim ortamını hazırlayarak insangücünde gerekli becerileri geliştirmek yoluyla istenilen davranışları oluşturmaktadır.²²

Sanayideki hızlı değişiklikler, insangücünün pratik ve teorik eğitim yoluyla mesleki bilgi ve becerilerini ve yeteneklerini geliştirmelerini gerektirmektedir. Teknolojik gelişmeler insangücünün bilgilerinin kısa zamanda eskimesine yolaçarken, aşırı uzmanlaşma insangücünün mesleki hareketliliği yönünden bir güçlük kaynağı oluşturmuştur. Bu gelişmeler mesleki ve teknik eğitimin, tek bir meslek için eğitim verme niteliğinin kaybolmasına neden olmuş çok amaçlı bilgi ve beceri vermeye yöneltmiştir.²³

²¹İlhan ÖZDİL, "Teknoloji Yoğun bir Çağda Mesleki-Teknik Eğitimin Yönetimi ve Profesyonel Kadro", A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak. Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi, Ankara, 24-28 Eylül 1990 Bildirileri, **Eğitim Teknolojisi**, Ankara, 1993, ss.289-297, s.293.

²²Mustafa ORMAN, "Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitim Nasıl Olmalıdır? Öneriler", **Teknik Eğitimin Dünü, Bugünü ve Geleceği**, İ.T.Ü., İstanbul, 24. 25. 26 Ekim 1983, s.1-19.

²³Saim KAPTAN, "Türkiye'de Yüksek Öğrenim Reformu ve İnsangücü Potansiyeli", **DPT**, SPB Planlama Dairesi Yayınları, No: 202, Mart 1986, s.53.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) 17-ekim 23 Kasım 1974 tarihleri arasında Paris’te yaptığı Genel Konferansında teknik ve mesleki eğitimle ilgili olarak üye devletlere öneride bulunmuştur. Öneri kararında “teknik ve mesleki eğitim” ifadesi kapsamlı bir terim olarak kullanılmıştır. Buna göre mesleki ve teknik eğitim; “genel eğitime ek olarak, eğitim sürecinin teknolojiler ve bunların dayandığı bilim dallarındaki yapılan öğrenimi ve sosyo-ekonomik yaşamın çeşitli kesimlerindeki mesleklerle ilgili uygulamaya dönük becerilerin, davranışların, anlayışın ve bilginin kazanılmasına ilişkin” boyutlarını da içermektedir.²⁴

4. MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM-İSTİHDAM İLİŞKİSİ

Mesleki eğitim toplumun gereksinmesini karşılamaya yönelik olmakla birlikte, çeşitli mesleklerden oluşan iş dünyasında her mesleğin belirli bir zamanda belirli koşullara bağlı olarak değişeceği kabul edilmektedir.²⁵

Eğitim-işgücü-istihdam dengesinin sağlanması, bir bakıma bu üç kavramın iyi bir ortam ve etkileşim içerisinde bulunmasıyla mümkün olabilir. Gelişen teknolojinin kullanılması; teknik ara insan gücünü gerekli kılmaktadır. Bu durum ise, nitelikli ara insan gücünün yetiştirilmesi sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bunun için, eğitim-işgücü-istihdam dengesinin sağlanması, Mesleki-Teknik eğitim sisteminin, ortam olarak buna hazır olmasını gerektirir.²⁶

²⁴İlhan ÖZDİL, “Mesleki ve Teknik Eğitim Sorunları/Çözümler/Ulusal/Evrensel Perspektif”, MEB Çıracılık ve Mesleki Teknik Eğitim Konseyi Hazırlık Dökümanı, Ankara, 1990, s.25.

²⁵Hıfzı DOĞAN, “Mesleki ve Teknik Öğretimde Sistem Yaklaşımı”, MPM Mesleki ve Teknik Eğitimde Verimlilik Semineri, MPM Yayınları, No: 124, Ankara, 1973, s.28.

²⁶“Onaltıncı Milli Eğitim Şurası Hazırlık Dökümanı”, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Karabük Teknik Eğitim Fakültesi, 1. Mesleki ve Teknik Eğitim Sempozyumu, Ankara, 1998, s.63.

Yapısal işsizlikle işgücünün niteliği arasında negatif bir ilişki olduğu gözönüne alınırsa, mesleki eğitim okullarının yaygınlaştırılması uzun dönemde işgücünün kalitesini yükselterek yapısal işsizliğin azalmasını sağlayacaktır.

Yapısal işsizlikle, mücadelede izlenecek daha kısa vadeli bir politika yapısal işsizleri tesbit ederek bunları mesleki eğitim programına tabi tutmaktır. Bu uygulamada ekonominin ihtiyaç duyduğu iş veya meslek dallarında işsizler için ya da halen çalışmakta olanların kendilerini yenileyebilmeleri için kamu ve özel sektör tarafından beceri kazandırma ve geliştirme kursları açılır. Bu tür kurslar teknolojik değişime ayak uyduramadığı için işsiz kalanların belirli bir süre eğitime tabi tutularak emek piyasasında istihdam imkanı olan sektörlerle geçmelerine imkan sağlayacaktır. Bu tür mesleki eğitim programları aynı zamanda genel liselerden mezun olup spesifik beceri ve uzmanlığa sahip olmayan kişileri de belirli mesleklerde eğiterek iş bulma ihtimallerini arttırabilmektedir.²⁷

5. MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM-VERİMLİLİK İLİŞKİSİ

Verimliliği etkileyen ekonomik, toplumsal, yapısal etkenler üç grupta toplanmaktadır. Bunlar, emeğin niteliği, sermaye yoğunluğu ve sermaye-emek kullanım etkinliğidir. Emeğin niteliğinin yükseltilmesi için, insan ögesine yapılan yatırımların, verimliliği artırma açısından, maddi sermayeye yapılan yatırımlardan farklı olmadığı belirtilmektedir. Sermaye yoğunluğu açısından, iyi eğitilmiş işgücünün daha yüksek nitelikli sermayenin etkili kullanılmasını sağladığı aynı zamanda bu sermayenin, yüksek nitelikli işgücünün etkili olarak kullanılmasına olanak verdiği ileri sürülmektedir.²⁸

²⁷BİÇERLİ, a.g.e., s.456-457.

²⁸L.İşıl ÜNAL. "Eğitimin Ekonomik Değeri", *Eğitim ve Bilim*, Eylül 1985, Sayı: 57, s.32-33.

İşgücü verimliliğini etkileyen bu etkenler içinde, insan gücünün sahip olduğu nitelikler verimlilik için önemli bir etken olarak görülmektedir. İnsangücünün verimliliğini ortaya koyabilmesi, bir işin gereklerini yerine getirebilmesi için gerekli mesleki bilgi ve beceriye sahip olması ve bu niteliklerini üretimde etkili bir şekilde kullanabilmesi ile olanaklıdır.

İşgücünün verimliliğini arttırmak için, insan ögesi açısından yapılacak en önemli değişiklik, işgücünün teknik becerilerini ve davranışlarını ekonomik gelişmeyi sağlayacak yönde değerlendirmektir.²⁹ İşgücünü, meslek ve iş yaşamına hazırlamak işgücü niteliklerini ekonominin gereksinmelerine göre geliştirebilmek ve yeni durumlara uyumunu sağlayarak daha üretken olma olanağı verebilmek eğitimin görevi olarak görülmektedir.³⁰

Eğitim ekonominin üretimin kapasitesini arttıran önemli bir yatırımdır. Eğitimin bu sonucu vermesi iki nedenle bağlantılıdır. İlk olarak eğitim işgücünün kalitesini yükselten bir unsurdur. İşgücü ne kadar iyi eğitilmiş ise, en etkin üretim tekniklerini öğrenme ve uygulaması o derece kolay olacaktır. İkinci olarak ise eğitim kişilerin iş piyasasındaki işler konusunda daha bilinçli olmalarını sağlayarak, onları verimliliğinin en yüksek olacağı yerlerde çalışmaya yöneltir.³¹

6. MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİMİN NİTELİKLİ İNSANGÜCÜ YETİŞTİRMEDEKİ ROLÜ

İnsangücü ile işgücü piyasasında bir köprü görevini üstlenen mesleki ve teknik eğitimin görevi; geçerli becerisi olmayan insangücünde işgücü piyasasının nitel ve nicel

²⁹Cevat ALKAN, Hıfzı DOĞAN, İlhan SEZGİN, Mesleki ve Teknik Eğitim Prensipleri, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 61, Ankara, 1976, s.184.

³⁰Mahmut ADEM, Türk Eğitiminin Ekonomik Politikası, Bilim Matbaası, Ankara, 1977, s.44.

³¹BIÇERLİ, a.g.e., s.255.

gereksinmelerine göre yeni beceriler geliştirmektedir. Teknolojik gelişmeler ve diğer etkenler işgücü piyasasının gereksinim duyduğu insan gücü özelliklerini nitel ve nicel yönlerden etkilemektedir. İnsangücünde meydana gelen değişikliklerin zamanında mesleki ve teknik eğitim sistemine yansması için insangücü gereksinmelerinin sürekli izlenmesi gerekmektedir.³²

Sanayide, teknisyenin altındaki meslek kademeleri, düz işçi, operatörler ve ustalardan oluşmaktadır. Bu kademelerin en altında yaptığı iş daha çok fiziki güce dayalı olan ve büyük ölçüde bir meslek eğitimi gerektirmeyen düz işçi bulunmaktadır. Düz işçinin bir üst kademesini, yaptığı iş belirli hareketlerin tekrarına dayalı olan sınırlı mesleki bilgi ve beceriyi gerektiren yetiştirilmeleri görevin niteliğine göre kısa süreli meslek eğitimi ile olabilen operatörler oluşturmaktadır. Teknisyen ile operatör arasındaki meslek kademesini oluşturan ustalardan ise meslek alanları ile ilgili tüm işlemleri bağımsız olarak belirli standartlara göre yapabilmeleri, makine ve araçların bakım, kontrol ve onarımları ile önceden planlanan esaslar çerçevesinde üretimi gerçekleştirebilmeleri ve mesleki bilgisini karşılaştığı üretim sorunlarının çözümünde etkin olarak kullanabilmeleri beklenmektedir.³³

Nitelikli insangücü yetiştirme sistemleri üç grupta toplanabilir.

i. Çıraklık eğitimine dayalı sistemler: Daha çok ortaçağda uygulanan bu sistemi bazı gelişmiş ülkeler geliştirerek nitelikli insangücü gereksinimlerini bu sistemle karşılama yolunu seçmişlerdir.

ii. Okula dayalı sistemler: Çıraklık eğitiminden istenilen ve beklenen sonucun alınamaması üzerine, insangücünün meslek okullarında yetiştirilmesi düşünceyi doğmuştur.

³²DOĐAN, a.g.e., (1975), s.9.

³³ALKAN, DOĞAN, SEZGİN, a.g.e., s.207.

iii. Hem okula hem ıralık eğitimine dayalı sistemler (Karma sistem): Bu sistem ile nitelikli insangücü yetiştirilmesi görevi meslek okullarına ve ıralık eğitimine verilmektedir. Öğrenci teorik eğitimini okuldan alırken işletmelerde öngörülen beceriler kazandırılmaktadır.³⁴

Bowman okulun kazandırdığı mesleksel beceriler üzerinde durmaktadır. Bowman'a göre, okulların mesleğe hazırlama konusundaki en önemli katkısı, gençlere en genel becerileri, en geniş ve en genel uygulamaları kazandırmaktadır. Çünkü kişilere mesleksel eğitim vermek demek, onlara, işgücü piyasalarındaki dinamik değişme ile farklılaşan rollere uyum kapasitesi kazandırmak demektir. Bowman, geniş uygulanabilirliği olan ve uzun dönemde eskimeyen beceriler üzerinde odaklaşan bir formal eğitimden geçenlerin "verimli insangücü" niteliğini kazanmış olacağını savunmaktadır.³⁵

³⁴Ali ŞAHİNKESEN, "Eğitimde İkili Sistem (Okul-Sanayi İşbirliğine Dayalı Sistem)" Eğitim Bilimleri Fakültesi, Cilt: 25, S.: 2, Ankara, 1992, s.691-692.

³⁵L.İşıl ÜNAL, "Türkiye'de Orta Öğretim Düzeyindeki Mesleki ve Teknik Eğitimin Ekonomik Değeri", Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1988, S.: 3, s.89.

İkinci Bölüm

TÜRKİYE'DEKİ MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİMİN NİTELİKLİ İNSANGÜCÜ YETİŞTİRMEDEKİ ROLÜ, MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM MEZUNLARININ İSTİHDAMI, MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM-İŞGÜCÜ VERİMLİLİĞİ İLİŞKİSİ

1. TÜRKİYE'DE MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM

1.1. Mesleki ve Teknik Eğitimin Türkiye'deki Gelişim Süreci

19. Yüzyıla kadar meslek eğitimi çıraklık sistemiyle loncaların sorumluluğunda yürütülmüştür. 1920'li yıllarda, mesleki ve teknik eğitimin temel kavram ve ilkeleri oluşmuştur.³⁶ 1940 yılından önce işgücü kesimi mesleki ve teknik eğitimle ilgili sorunların çözümüne katılırken, 1940 yılından sonra sistem tamamen merkezileştirilmiş, mesleki ve teknik eğitimle ilgili kararlar, bu alanı tanımayan bireyler tarafından verilmiştir.³⁷

1960 yılı, mesleki ve teknik öğretim örgütüne eğitimin bütünü içinde gereken ağırlığı kazandırmak, ülkenin değişen ve gelişen ekonomik ve toplumsal koşullarına göre yeniden örgütlenme dönemi olmuştur.³⁸

1960'larda planlı kalkınma politikasının benimsenmesiyle, meslek eğitimine, özellikle de mesleki ortaöğretimin geliştirilmesine, ağırlık ve öncelik verilmesi

³⁶ALKAN, DOĞAN, SEZGİN, a.g.e., (1976), s.50.

³⁷Hıfzı DOĞAN, "Mesleki ve Teknik Eğitimin İlkeleri ve Gelişmesi", **Mesleki ve Teknik Eğitim Sempozyumu**, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 126, 1983, s.16.

³⁸ALKAN, DOĞAN, SEZGİN, a.g.e., (1976), s.57.

hedeflenmiştir. Kalkınma planlarında, mesleki ve teknik öğretimin insangücü gereksinmelerine uygun olarak geliştirilmesi öngörülmüştür. Özellikle Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planından itibaren öğretim türlerine göre teknik insangücünün eğitimi için sayısal hedefler belirlenmiştir. Ancak birçok araştırma ve inceleme, kalkınma planlarında yer alan mesleki eğitime ilişkin sayısal ve nitel hedeflerin gerçekleştirilemediğini göstermiştir.³⁹

Türkiye’de mesleki eğitim ve yetiştirmede okul modeli ile piyasa modelinin birbirinden kopuk ve ayrı ayrı yürütüldüğü görülmüştür. Bir yanda küçük sanayi ve işyerleri içinde çıraklık sistemine dayalı olarak kalfa ve usta ünvanlarına sahip nitelikli insangücü yetiştirilirken, öte yanda örgün eğitim sistemi kapsamındaki meslek okullarında nitelikli ara insangücü yetiştirilmektedir.⁴⁰

1977 yılında çıkarılan 2089 sayılı çırak, kalfa ve ustalık yasında oluşturulan kurullar yoluyla mesleki ve teknik eğitimin, iş ve hizmet alanlarıyla ilişkisi kurularak ülkenin bugünkü ve gelecekteki gereksinmelerine uygun yapıya kavuşturulması ve bu gereksinmeleri karşılayabilecek biçimde etkin bir eğitimin yapılması amaçlanmıştır.⁴¹

1986 yılında yürürlüğe giren “3308 sayılı çıraklık ve meslek eğitimi kanunu” ile ülkemizde çıraklık ve meslek eğitimi uygulamaları yeni bir sisteme oturtulmuştur.⁴²

³⁹ÜNAL, a.g.e., (1988). s.87-97.

⁴⁰Zekai BALOĞLU, “Sanayileşmede Eğitimin Rolü ve Önemi Nedir?”. TED Sanayileşme Sürecinde Türk Eğitimi ve Sorunları Türk Eğitim Derneği 15. Eğitim Toplantısı, 28-29 Kasım 1992, Ankara. s.20-21.

⁴¹Hüseyin AKTUĞ, “Mesleki ve Teknik Eğitimin Bugünkü Durumu, Ülkemizdeki Uygulama”. Mesleki ve Teknik Eğitim Sempozyumu, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 126, Ankara 1983, s.29.

⁴²16. Milli Eğitim Şurası, Ön Komisyon Raporları, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1998, s.83.

1.2. Kalkınma Planlarında Mesleki ve Teknik Eğitimin Ele Alınışı

Ekonomik sistemin gereksinme duyduğu nicelik ve nitelikte insangücünü eğitim sistemince yetiştirilmesini sağlamak için, en yaygın olarak kullanılan araç, insangücü planlaması olmuştur. İnsangücü planlaması, “belli bir dönemde ekonomik ve toplumsal kalkınmanın zorunlu kıldığı insan kaynaklarının, daha etkili ve verimli bir biçimde kullanılması amacıyla bilimsel yöntemlerle yetiştirilmesi süreci” olarak tanımlanmaktadır. Eğitim sistemini bütünüyle kapsayan eğitim planlaması da, mesleki yetiştirme boyutuyla insangücü planlamasıyla kesişirken, eğitimin; iyi yurttaş, çağdaş, uygar, demokrat insan yetiştirme ve benzeri mesleki olmayan boyutlarını da içermesi nedeniyle insangücü planlamasından farklılaşmaktadır.⁴³ Bununla birlikte, ekonominin gereksinme duyduğu niteliklerin, yalnızca teknik nitelikleri (beceri, meslek bilgisi, vb) değil, eğitsel değer taşıyan tutum ve kişilik özelliklerini de içerdiği saptanmıştır.⁴⁴

İnsangücü planlamasında da hedefin yalnızca ekonomik büyümeyi sağlamak değil daha geniş kapsamlı toplumsal, kültürel ve siyasal gelişmeyi de içeren “Kalkınma” olması gerektiği kabul edilmektedir. Sorun, sanayileşme ve teknolojik gelişmenin gereksinme duyduğu nicelik ve nitelikte insangücünün zamanında ve yeterince karşılanabilmesi olarak ele alınmaktadır.⁴⁵ Buna karşın uygulamada, hemen hiçbir klasik insangücü ve eğitim planması modelinde kalkınma için gerekli insangücünün

⁴³Mahmut ADEM. “İnsan Gücü Planlaması” A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt. 42. (XLII) Ocak-Aralık 1987. No: 1-4, s.146-147.

⁴⁴L. Işıl ÜNAL. “İşverenlerin Eğitim-İstihdam İlişkisi ile İlgili Görüşlerinin Değerlendirilmesi” Yayınlanmamış Araştırma, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Mayıs 1990, s. 37.

⁴⁵Yiğit ALEMDAR. “İnsangücü İhtiyaçlarının Planlaması Üzerinde Çeşitli Yaklaşımlar ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı İnsangücü İhtiyaç Modelinin Çözümlemesi”, DPT, 1291-SPD, Ankara, 1973, s.1-3.

nitelik boyutunun ele alınmamış olduğu, gerek insangücü, gerek eğitim planlamasının sayısal planlama ile özdeşleştiği savunulmaktadır.⁴⁶

Türkiye’de eğitim sisteminin ekonomik sistemin gereksindiği insangücünü yetiştirmesi, 1960 yılında başlayan planlı dönemden sonra ekonomik planlamaya bağlı olarak insangücü ve eğitim planlaması ile yönlendirilmeye çalışılmaktadır. Temel alınan yaklaşım ise, eğitim sistemine ekonomik planlamanın meslek grupları olarak belirlendiği insangücünü yetiştirme görevi verilmesidir. Buna göre ekonomik planlamanın belirlediği ulusal gelirin büyüme hızına göre, insangücü planlaması ile çeşitli sektörlerde insangücü gereksinimleri belirlenmektedir. Eğitim planlaması da, insangücü planlamasının öngördüğü insangücünün yetiştirilmesi görevini üstlenmektedir.⁴⁷

1.2.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)

Birinci Beşyıllık Kalkınma Planında, eğitimin kalkınmanın en etkili araçlarından biri olduğu vurgulanmış ve eğitim sisteminin Türk toplumunun gereksinmelerine ve şartlarına uygun insanların yetiştirilmesine doğru yöneleceği belirtilmiştir. Orta öğretim çağındaki gençlerin büyük bir bölümü teknik ve mesleki eğitime yönelecektir. Bu amacın gerçekleşmesi için teknik öğretim, çıraklıktan teknisyenliğe kadar bütünüyle sanayi ile bağlantılı, onun imkan ve ihtiyaçları ile uyuşan bir sistem olarak kurulmalı ve işletilmelidir.⁴⁸

⁴⁶Muhsin HESAPÇIOĞLU, *Türkiye’de İnsangücü ve Eğitim Planlaması*, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:127, Ankara 1984, s.46-47.

⁴⁷HESAPÇIOĞLU, a.g.e, 1984, s.37.

⁴⁸Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) *Kalkınma Planı Birinci Beş Yıl: 1963-1967*, Ankara, 1963, s.441-442.

1.2.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, eğitim için kısa sürede iki amaçlı bir gelişme öngörülmüştür. “Birincisi, iktisadi gelişmenin gerektirdiği insangücünü yetiştirmek, ikincisi; bütün yurttaşlara temel eğitim vermektedir”.⁴⁹

1.2.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında, eğitim politikasının, kalkınma politikasının bir bölümü olarak, kalkınmanın bütün hedefleriyle tutarlı bir şekilde ele alınacağı belirtilmiştir. Eğitimin amacı, genel kalkınma hedeflerine uygun olarak “tüm vatandaşlara temel eğitim sağlamak ve uzun dönemli kalkınma hedeflerini gerçekleştirecek nitelik ve nicelikteki insangücünü yetiştirmektir”. Üçüncü planla eğitim sisteminin “en alt kademelerinden itibaren, tüm fertlere modern sanayileşmenin gerektirdiği vasıfları kazandırarak çalışma hayatına katabilecek bir yapıya” kavuşturulması öngörülmüştür.⁵⁰

Buna uygun olarak 22 yıllık prespektif plan içinde orta öğretimde mesleki ve teknik eğitimin ağırlık kazanması, üretimin teknisyen gereksinmesine uygun insangücü yetiştirmeye yönelmesi hedeflenmiştir. Perspektif planda 1995-1996 öğretim yılında ortaöğretimde okullaşma oranının %45’e ulaşması, ortaöğretimde mesleki ve teknik öğrenim gören öğrenci oranının %65, genel öğretimin %35 olması hedeflenmiştir.⁵¹

1.2.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında eğitime ilişkin hedefler arasında

⁴⁹DPT Kalkınma Planı İkinci Beş Yıl: 1968-1972, Ankara, 1968, s.163.

⁵⁰DPT Yeni Strateji ve Kalkınma Planı Üçüncü Beş Yıl: 1973-1977, Ankara 1973, s.717.

⁵¹DPT, 1973, s.758.

öngörülen sayısal gelişmenin gerçekleşmesinde mesleki teknik eğitime ağırlık verileceği belirtilmiştir. Eğitim sisteminin diğer sistemlerle bir bütünlük içinde ele alınarak, teknolojik ve ekonomik yapıyla tutarlı bir kurumsal yapıya kavuşturulması hedeflenmiştir.⁵² Ortaöğretimde mesleki ve teknik öğretime ağırlık kazandırılmasının temel ilke olarak belirlenmesinin yanında, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında, endüstri ile ilişkilerin geliştirilmesine olanak veren esnek program uygulamasının gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Örgün ve Yaygın eğitim programlarının geliştirilmesi ve uygulanmasında sanayi katkısının sağlanması kamu, yatırımcı ve işletmeciler kuruluşlarıyla işbirliğinin gerçekleştirilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılacağı belirtilmiştir.⁵³

Dördüncü Planda yeni bir kurumsal yapıya kavuşturulması hedeflenen eğitim sisteminde, plan disiplini dışında okul açma uygulamasının önleneyeceği, teknik eğitime yönelik okulların açılmasına, sanayinin gelişmesi doğrultusunda ve bölgeler arası dengeyi gözeterek biçimde öncelik verileceği de ifade edilmiştir.⁵⁴

1.2.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde orta seviyeli teknik insangücünün yetiştirilmesine öncelik verilmesi öngörülmüştür. Ayrıca, nitelikli işçi yetiştirmek için oldukça pahalı bir yol olduğu belirtilen Endüstri Meslek Liselerinin yaygınlaştırılması yerine, üç yıllık liselere dönüştürüleceği belirtilmektedir.⁵⁵

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, plan döneminde örgün ve yaygın mesleki ve

⁵²DPT Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1979-1983, Ankara, 1979, s.443-455.

⁵³DPT, 1979, s.457.

⁵⁴DPT, 1979, s.456.

⁵⁵DPT Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1985-1989, Ankara, 1985, s.139.

teknik liselerin yüksek öğretim önündeki yığılmayı önlemek, gereksinim duyulan insangücünü yetiştirmek, çalışma yaşamına kısa yoldan atılmayı sağlamak için genel liselere tercih edileceği belirtilmiştir.⁵⁶

1.2.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında eğitim sisteminin meslek kazandırıcı yaygın eğitim, ara insangücü ve yüksek nitelikli insangücü yetiştiren eğitim olmak üzere üç boyutlu bir yapıda ele alınması, ekonominin gereksinim duyduğu nitelikli ara insangücünün yetiştirilmesinde mesleki ve teknik eğitime öncelik verilmesi hedeflenmiştir.

Mesleki Teknik eğitim kurumlarının eğitim-insangücü-istihdam ilişkileri çerçevesinde, tarım, sanayi ve hizmet sektörleri ile etkili işbirliği içinde olmalarının sağlanacağı ve eğitim kalitesinin yükseltilmesi için eğitim programlarının ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma ile uyumlu olarak geliştirileceği belirtilmektedir.⁵⁷

1.2.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde eğitim en öncelikli sektör olacaktır. İyi eğitilmiş genç nüfusun 21. yüzyılda, gerek ülkemizin rekabet gücünün artmasında gerekse AB.'ye entegrasyon bakımından Türkiye'nin en büyük avantajı olacağı belirtilmiştir. Örgün ve yaygın eğitim sisteminin netilik ve niceliğinin geliştirilerek ekonomik büyüme ve sosyal gelişmenin en önemli unsurlarından olan insangücünün yetiştirilmesi temel ilke olarak benimsenmiştir.

Gelişen toplumumuzun, yaşadığımız teknoloji çağının ve günümüzde gözlenen

⁵⁶DPT, 1985, s.143.

⁵⁷DPT, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı; 1990-1994, Ankara, 1989, s.295.

globalleşme ve entegrasyon süreçlerinin ortaya çıkardığı yeni ihtiyaçlar, nitelikli insangücünün yetiştirilmesinde bilgi kadar hatta ondan daha fazla doğrudan mesleğe yönelik beceri, iş teknikleri ve çabuk uyum yeteneği gibi yeni donanımları ön plana çıkarmakta olduğu, genel eğitimin içinde ve yanında çok tutarlı ve yeni bir meslek eğitimi yapılanması zorunluluğu belirtilmiştir. Meslek eğitiminin yeniden yapılanmasında temel ilke işyeri-okul bütünlüğüne dayalı ve ehliyet kazandırıcı bir meslek eğitimi sisteminin örgün ve yaygın eğitimin her kademesinde uygulanmasını temin etmek olduğu ifade edilmiştir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında orta öğretimden üniversiteye yönelme sürecini yeniden düzenleyebilmek, üniversite önündeki aşırı yığılmayı önlemek ve ülkemizin ihtiyaç duyduğu nitelikli ara insangücünü yetiştirebilmek amacıyla yükseköğretim öncesinde ve ortaöğretim kademesinde yoğun şekilde faaliyet gösteren özel dershanelerin mesleki ve teknik eğitime yönelmeleri hedeflenmiştir.

Bu plan döneminde uluslararası rekabet gücünün artırılmasında, ileri teknolojinin kullanımı, geliştirilmesi ve üretilmesinin birincil öneme sahip olduğu, insangücü potansiyelinin değerlendirilmesi ve niteliğinin artırılarak üretim sürecine katılımının sağlanması gerekliliği belirtilmiştir. Eğitim sisteminin bu amaca hizmet edebilecek dinamik bir yapıya kavuşturulması, ihtiyaç duyulan insangücünün yetiştirilmesi amacıyla orta ve yükseköğretim kademelerinde örgün ve yaygın mesleki-teknik eğitime önem verilmesi hedeflenmiştir.

Örgün ve yaygın mesleki-teknik eğitimin, dünya standartlarına yükseltilmesine, meslek standartları ve sertifikasyon sistemi üzerinde yapılan çalışmaların tamamlanmasına, okul ve iş hayatı ilişkilerinin geliştirilmesine temel bilgi ve beceriler ile yeni teknolojilerin okulda verilmesine ve uygulamanın işyerlerinde yapılmasına önem verileceği belirtilmiştir.⁵⁸

⁵⁸16. Milli Eğitim Şurası Dökümanı Kalkınma Planlarında Mesleki ve Teknik Eğitim, Ankara, 1998, s.52-54.

2. TÜRKİYE'DE MESLEKİ TEKNİK EĞİTİMİN NİTELİKLİ İNSANGÜCÜ YETİŞTİRMEDEKİ ROLÜ

Ekonominin gereksinme duyduğu nitelikli ara insangücünün yetiştirilmesi mesleki teknik ortaöğretime görev olarak verilmiştir. Bireye mesleki nitelikler kazandırarak ve verimliliğini arttırarak ülke ekonomisine katkı sağlamasında, kalkınmanın gerçekleştirilmesinde mesleki-teknik ortaöğretim önemli bir öğretim düzeyidir.⁵⁹

Türkiye kalkınmanın temel aracı olarak hızlı sanayileşme yolunu seçmiş ve benimsemiştir. Hızlı sanayileşme özelliği gereği toplumda hareket ve değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Nitekim sanayileşmeye ağırlık verilmesi ile tarım kesiminden sanayi kesimine işgücü akımı hızlanmış ve bunun sonucu olarak da her alanda mesleki ve teknik eğitim görmüş insangücüne olan talep artmıştır. Mesleki ve teknik eğitim görmüş insangücü ekonomik ve teknolojik gelişmenin temel unsurudur. Ekonominin altyapısıdır. Bu insangücünün kaynağı ise ülkenin gençliğidir.⁶⁰

2.1. Okul-Sanayi İşbirliği

Mesleki ve Teknik Eğitim programlarının geliştirilmesinde işin veya işgücü piyasasının insangücünden beklediği davranışların gerçeğe uygun şekilde belirlenmesi okul-sanayi ilişkilerinin kurulmasını zorunlu kılmıştır. Mesleki ve Teknik eğitim kurumlarından mezun olan insangücünün yüksek oranda istihdamının gerçekleştirilmesi için gerek genel politikanın oluşturulması, gerekse işverenlerle iş arayanlar arasında bağlantı kurulabilmesi yönünden, okul sanayi işbirliği zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

⁵⁹Kasım KARAKÜTÜK, "Mesleki Teknik Ortaöğretimin Verimliliği", A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:24, S:2, A.Ü. Basımevi, Ankara 1992, s.819.

⁶⁰Abdullah NİŞANCI, Teknolojik Gelişmeler Karşısında İşgücünün Eğitim, Uyum ve İstihdam Sorunları Sempozyumu, "1987 Yılına Girerken Mesleki ve Teknik Eğitimin Sorunları", MPM Yayınları, 3623, Ankara 1988, s.300.

Okul-sanayi işbirliği okulda öğrenim gören öğrenciye çalışma ortamını yakından izleme ve gerçek iş deneyimi kazanma fırsatı verirken, diğer yandan okul ve sanayi mensuplarının karşılıklı olarak sorunlarını anlamasına ve bunların çözümlenmesinde ortak davranışların geliştirilmesine olanak verir.⁶¹

Sanayi, yapısı itibariyle teknik bilgi ve beceri gerektirdiğinden eğitimle yakın ilişkisi vardır. Teknolojik gelişmeler ve buna bağlı değişimlere ayak uydurabilmek için eğitsel faaliyetlerin sürekli tekrarlanan periyotlarla yürütülmesi vazgeçilmez bir zorunluluktur. Bunun için sanayi ile eğitim bir bütün oluşturmaktadır.

Sanayinin ihtiyacı olan kalifiye işgücü özellikle eğitim kurumlarının katkısıyla sağlanabileceğinden ve işe başlama süresi ile işe intibak süresinin kısalığı sanayi için tasarruf sağlayıcı önemli bir konu olduğundan sanayi ve eğitim kurumlarının işbirliği geliştirerek devam ettirilmelidir. Okul sanayi işbirliğinin en belirgin örneğini 3308 sayılı kanun uyarınca, işletmeler tarafından meslek lisesi öğrencilerine verilen beceri eğitimleri oluşturmaktadır.⁶²

2.1.1. Okul-Sanayi İlişki Biçimleri

Dual İkili Sistem: Dual sistem, çıraklık eğitimine dayalı bir sistemdir. Okul-işyeri bütünlüğünü oluşturur. İnsangücüne mesleklerini iki değişik ortamda öğrenme olanağı verir. Sözleşmeyle bir işyerine giren çırak haftanın 2/3'ünü işyerinde geçirir. Haftanın 1 veya 2 günü okula gider. Okul, çırağın meslek bilgileriyle genel kültürünü pekiştirdiği bir kurumdur. Çırağın becerilerini geliştirdiği eğitim merkezi ise işyeridir.⁶³

⁶¹ALKAN, DOĞAN, SEZGİN, a.g.e., 1976, s.200.

⁶²Türkiye'de ve Dünyada Mesleki Eğitim, TİSK İnceleme Yayınları, No:20, 1997, s.18.

⁶³Erdoğan OKYAY, "3308 Sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu ve Türk-Alman Çıraklık Eğitimi Model Projeleri", İkili Meslek Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, MEKSA Vakfı Yayınları, No:2, Ankara 12-13, Mayıs 1988, s.53.

Kooperatif Eğitim: Okulda sağlanan eğitim ortamının gerçek iş koşullarına uymaması sonunda yapılan eğitimle geliştirilen davranışların işin gerektirdiği davranışlara uygun olmaması eğitimin etkinliğini sınırlandırmıştır. Bu olumsuzlukları ortadan kaldırabilmek için sanayi ve hizmet kesiminin gelişmiş olduğu bölgelerde kooperatif meslek eğitim programları uygulanmaktadır. Bu programlarda insangücü öğrenci konumunu korumakla birlikte belirli aralıklarla pratik eğitimini sanayide gerçek iş içerisinde yapmaktadır. Bu uygulama insangücünün gerçek iş deneyimi kazanmasını sağlarken eğitim maliyeti de düşmekte ve okul ile sanayi arasında ilişki kurulmasında etkin bir araç olmaktadır.⁶⁴

Türkiye’de okul-sanayi ilişkileri düzenli olarak 1970 yılından sonra başlamıştır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının Okul-sanayi ilişkilerini zorunlu göstermesi önemli bir etken olmuştur. Bu dönemde Bursa Endüstriyel Meslek Lisesi ile Tofaş Fabrikaları, İzmit Endüstri Meslek Lisesi ile Petkim ve Seka Fabrikaları, Nazilli, Edirne, Adana, Malatya Endüstri Meslek Liseleri ile Sümerbank ve diğer tekstil kuruluşları arasında okul-sanayi ilişkileri kurulmuştur.

1978-1979 öğretim yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Araştırma Merkezi ile Milli Eğitim Projesi (OSANOR) geliştirilmiştir. OSANOR projesinin amacı becerili insangücünü sanayinin gereksinmelerine göre hazırlayabilmek, mesleki eğitim gereksinmelerini karşılayabilmek için, eğitim kurumları ile sanayinin işbirliği içinde çalışabileceği bir sistem geliştirmek olmuştur.⁶⁵

⁶⁴ALKAN, DOĞAN, SEZGİN. a.g.e., 1976. s.202.

⁶⁵ŞAHİNKESEN. a.g.e., 1992. s.494-495.

2.2. Okul-Sanayi İşbirliğinin Tarafllara Sağladığı Yararlar

2.2.1. Okul-Sanayi İşbirliğinin Öğrencilere Sağladığı Yararlar

- Çalıştığı işte süreklilik sağlar.
- Gerek iş ortamında veya gerçek çalışma koşullarına benzer ortamlarda çalışma olanağı sağlar.
- Yaptığı işin sonucunu iş ortamında ve kullanılabilir halde görmesini sağlar.
- Endüstri-üretim ve yönetim akışını mezun olmadan önce tanıma ve yaklaşım olanağı sağlar.
- İşçi-İşveren ilişkileri, işçilerin sosyal hak ve dayanışmaları, ücret, vergi, işletmecilik konularında bilgi ve görgülerinin gelişmesine olanak verir.
- Endüstrideki ilerlemeleri ve uygulanan yöntemleri yerinde ve anında görmesini sağlayarak, mezuniyet ötesi çalışma hayatına uyum süresini kısaltır.
- Çevrenin verdiği olanaklarla, okul bitim öncesinde geleceği hakkında daha sorumlu kararlar vermesini sağlar.
- Mesleği ile ilgili teorik derslere daha çok dikkat etmesi gerektiğini açık olarak uygulama koşulları içinde görür.
- Gerçek iş ortamında becerinin ve yeteneğın önemini görür. aynı okul

mezunu olmasına rağmen farklı beceriye sahip bireylerin, farklı statüler kazandıklarını görerek, okul sırasında beceri kazanmaya, geçerli sınıf geçme notu almaktan daha çok önem verir.⁶⁶

2.2.2. Okul-Sanayi İşbirliğinin Okula Sağladığı Yararlar

- Disiplin, devam, işe bağlılık, iş başında eğitim konularında başarılı sonuçlar alınır.
- Okul-endüstri ilişkileri içinde teorik derslere daha çok önem verilmesini kavramış bir öğrenci grubuna sahip olur.
- Endüstri ile araç gerç, parasal destek ve eleman alışverişi konularında yardım alabilme olanağı elde eder.
- İşletmedeki kaynakları kullanarak fiziki imkanlarını genişletir.
- Öğretimi çeşitlendirir ve kapasiteyi artırır.
- Sunduğu programları gerçek iş hayatıyla karşılaştırır.
- Okulu terkeden öğrenci sayısı azalır.
- İşletmelerle ve çevre ile daha iyi ilişkiler kurar.
- Toplumdaki taleplere daha duyarlı olur.

⁶⁶Hıfzı DOĞAN, Ayten ULUSOY, Fatma HACIOĞLU, Okul-Sanayi İlişkileri, Ankara, 1997, s.95-96.

- Endüstri ile eğitim kurumları arasında kesintisiz bir ilişki sağlanmış olur.⁶⁷

2.2.3. Okul-Sanayi İşbirliğinin Sanayi Kuruluşlarına Sağladığı Yararlar

- Öğrenimde tam anlamıyla üretime katılmayan ancak katılma özelliğinde olan işgücünden faydalanma olanağı bulur.
- Endüstriyi tanıyan ve isteğine göre bir eleman yetişmesi sağlanır.
- Gelecekte kendi işyerinde çalışabilecek gençleri kendi işyerinde yetiştirir.
- Okul ile ortaklaşa çalıştığı için, okuldaki öğretimin işyerinin ihtiyaçlarını daha iyi karşılamasına imkan sağlar.
- İlgi duyan, öğrenmeye istekli yarı zamanlı işçilerle (öğrencilerle) üretimini sürdürür.
- Ödediği vergilerden daha iyi bir geri dönüş sağlar.
- Yaptığı eğitim için destek sağlar, halkla ilişkileri geliştirir.⁶⁸

2.2.4. Okul-Sanayi İşbirliğinin Toplum Açısından Sağladığı Yararlar

- Gençleri daha üretici vatandaşlar olarak yetiştirir.

⁶⁷DOĞAN, ULUSOY, HACIOĞLU, a.g.e., s.56-57.

⁶⁸DOĞAN, ULUSOY, HACIOĞLU, a.g.e., s.57.

- Gençler yerel ihtiyaçları yakından tanır, yerel ihtiyaçlara göre yetiştirilir ve bölgede kalır.
- Yetişmiş insan kaynağı ile bölgenin ekonomik gelişmesi artar.
- Okul-işletme arasında daha iyi ilişkiler kurulur.
- Yörede örgün ve yaygın eğitimi kapsayacak şekilde eğitim bir bütünlük içinde sürdürülür.⁶⁹

2.3. Okul-Sanayi İlişkilerini Düzenleyen “3308 Sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu”nun Amaçları, Uygulanışı ve Yararları

2.3.1. “3308 Sayılı Çıraklık ve Mesleki Teknik Eğitim Kanunu”nun Amaçları

3308 sayılı yasayla düzenlenen mesleki ve teknik eğitim sisteminin başlıca eğitim amaçları şunlardır:

- i. Zorunlu eğitimden sonra çeşitli nedenlerle örgün eğitim kurumlarına devam edemeyen veya bu kurumların çeşitli kademelerinden ayrılan gençlere düzenli çıraklık eğitimi ile meslek öğretmek.
- ii. Mesleki ve teknik liselerdeki öğrencilerin becerilerini işletmelerde gerçek iş ortamında geliştirmelerine olanak sağlamak.
- iii. Çıraklık ve Meslek Liselerine devam etme olanağı bulamayan, istihdam

⁶⁹DOĞAN, ULUSOY, HACIOĞLU, a.g.e., s.57-58.

için gerekli temel yeterliklere sahip olmayan genç ve yetişkinleri meslek kursları yoluyla istihdama hazırlamak.

- iv. Çalışan insangücünün iş verimini arttırmak ve yeni teknolojilere uyumunu sağlamak.
- v. Mesleki ve Teknik eğitim hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için yeni finansman kaynakları sağlamak.
- vi. Mesleki ve teknik eğitimi araştırmalarla sürekli destekleyip geliştirmek.
- vii. İş hayatının Mesleki ve Teknik eğitimin planlama, geliştirme ve değerlendirme süreçlerine katılımını sağlamak.
- viii. Mesleki ve Teknik eğitim kurumlarındaki eğitim amaçlı üretim faaliyetlerini geliştirmek.⁷⁰

2.3.2. “3308 Sayılı Çıraklık ve Mesleki-Teknik Eğitim Kanunu”nun Uygulanışı

Uygulamanın ilk yılında beceri eğitimi için işletmelere gönderilen öğrenci sayısı okulların tamamının kanun kapsamına alınmamış olması nedeniyle sınırlı kalmıştır. Kapsama alınan il, okul ve meslek alanları sayıları yıllar itibari ile artarak işletmelerde beceri eğitimi gören öğrenci sayısı 1997-1998 öğretim yılında 122153’e ulaşmıştır.

İşletmelerde Meslek eğitiminin beşer yıllık sayısal verileri tabloda gösterilmiştir.

⁷⁰ İlhan SEZGİN, “Mesleki-Teknik Eğitim Sistemi”, **Teknolojik Gelişmeler Karşısında İşgücünün Eğitim, Uyum ve İstihdam Sorunları Sempozyumu**, MPM Yayınları, No:3623, Ankara 1988, s.127-129.

Tablo 1: İşletmelerde Mesleki Eğitime İlişkin Sayısal Durum

	Erkek Teknik			Kız Teknik			Ticaret Turizm			Toplam		
	1986 1987	1992 1993	1997 1998	1986 1987	1992 1993	1997 1998	1986 1987	1992 1993	1997 1998	1986 1987	1992 1993	1997 1998
İşletmelerde Meslek Eğitimi Gören Öğrenci Sayısı	39	64.8	56.2	1.02	5.520	0.09	19.7	53.8	56.9	59.7	124.04	122
İşletmelere Öğrenci Gönderen Okul Sayısı	108	432	562	86	212	174	67	281	536	251	925	1.27
Meslek Eğitimi Veren İşletme Sayısı	7.000	17.1	19.1	203	1.060	0.06	2.420	18.8	24.5	9.62	36.970	46.6
Program Sayısı	42	54	63	11	11	62	2	12	12	55	78	137

Kaynak: 16. Milli Eğitim Şurası, s.84.

İlk yıllarda 10. ve 11. sınıflardaki öğrenciler becerili eğitimlerini işletmelerde görmekte iken, ders geçme ve kredi sistemi ile bu uygulama 5. ve 6. dönemlerde sürdürülmüştür. 1995-1996 öğretim yılından itibaren başlatılan sınıf geçme uygulaması ile işletmelerde meslek eğitimi görececek öğrenciler yalnızca 11. sınıfla sınırlandırılmıştır. Ancak zorunlu hallerde 10. sınıf öğrencilerinin de beceri eğitimlerinin işletmelerde görmeleri için "il çıraklık ve mesleki eğitim kurulu" görüşüne dayalı valilik onayı alınması getirilmiştir.

Sektörün özelliği çalışma ve kapasite durumu ile okul ve iklim şartları da dikkate alınmak suretiyle yılın belli aylarında faaliyet gösteren meslek alanlarında öğrenim gören öğrencilere, 9. veya 10. sınıftan itibaren meslek eğitimlerini işletmelerde yoğun olarak yapabilecekleri konusunda esneklik sağlanmıştır.

Okulun bulunduğu yerde uygun işletme bulunmaması, işletmenin üretim alanının programın tamamını kapsamaması ayrıca işletmenin şartlarının uygun bulunmaması,

işletme çalışanlarının öğrencilere karşı davranışları değerlendirildiğinde, bazı meslek alanlarında öğrenciler beceri eğitimlerin okulda yapmaktadır.

Bu uygulamaların yanısıra çıraklık eğitimi yoluyla da meslek eğitimi sürdürülmektedir.

1977 yılına kadar 2089 sayılı “çırak, kalfa ve ustalık kanunu” ile yasal temele oturtulmuş olan çıraklık eğitiminde 3308 sayılı kanunla önemli gelişmeler sağlanmış, çıraklık eğitimi uygulamaları ülke sathına hızla yaygınlaşmış ve eğitime alınan çırak, öğrenci sayısında büyük artışlar kaydedilmiştir. 1997-1998 öğretim yılında eğitime alınan çırak ve kalfa sayısı 249772’dir 3308 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden bugüne kadar çıraklık eğitiminde kaydedilmiş gelişme, Tablo 2’de verilmiştir.⁷¹

Tablo 2: Çıraklık Eğitimine İlişkin Sayısal Durum

Öğretim yılı	Kapsamdaki İl Sayısı	Kapsamdaki Meslek Sayısı	Çıraklık Merkez Sayısı	Öğretmen Sayısı	Eğitime Alınan Çırak ve Kalfa Sayısı
1987-1988	53	50	171	509	128948
1988-1989	53	58	204	976	151000
1989-1990	59	58	220	1359	170232
1990-1991	64	60	228	1571	180056
1991-1992	66	65	237	2227	194317
1992-1993	70	73	256	2696	196200
1993-1994	70	74	274	2971	201775
1994-1995	70	74	292	3142	203846
1995-1996	79	86	305	3755	213720
1996-1997	80	86	318	4089	232108
1997-1998	80	89	320	4464	249772

Kaynak: **MEB (1998) Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü İstatistik Bilgileri, Ankara.**

⁷¹ 16. Milli Eğitim Şurası, s.83-86.

İnsangücünün nitelik ve nicelik yönünden saptanması mesleki ve teknik eğitim için başlangıç noktası olarak görülmektedir. Mesleki ve teknik eğitimin istenen nitelikte eleman yetiştirme konusundaki başarısının “insangücü faktörünün iyi saptanmasına” bağlı olduğu söylenebilir. Belirli bir meslekteki kişinin sahip olması gereken “bilgi, beceri ve mesleki, alışkanlıkları”nın bilinmesi gerekir.⁷² Buna göre teknolojik değişmelere koşut olarak değişmesi gereken insangücünün zamanında ve gereksinime uygun olarak değişmesini sağlayabilmek için insangücü gereksinimlerinin sürekli olarak incelenmesi, çözümlenmesi bir zorunluluk olmaktadır.⁷³

2.4. “3308 Sayılı Çıraklık ve Mesleki-Teknik Eğitim Kanunu”nun Yararları

Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu bu alanda çalışan Mesleki-Teknik Eğitim öğrencilerine ve işletmelere birçok olanaklar sağlamıştır.

Öğrencilere; İşletmelerde meslek eğitimi süresince;

- Asgari ücretin % 30’undan az olmamak üzere aylık ücret alma,
- İşçilere sağlanan sosyal haklardan yararlanma,
- Hastalık, iş kazası ve meslek hastalıklarına karşı sigortalı olma,
- Sosyal Sigortalar Kurumlarında muayene ve tedavi olma,
- Okulun sahip olmadığı makine ve araç-gereçlere işletme ortamında gözleyip kullanma,

⁷²ALKAN, DOĞAN, SEZGİN, a.g.e., (1976). s.276.

⁷³DOĞAN, a.g.e., (1975). s.82.

- Uсталık belgesi olanlara işyeri açma,
- İş ortamında kazanılan yeterliklere dayalı olarak kendine güven duyma,
- Daha kolay iş bulma

olanaklarını sağlamaktadır.

İşletmelere:

- Endüstrinin ihtiyacı olan nitelikli insangücünü, beceri eğitimi ile işletmelerin gerçek etkileşim ortamında yetiştirme,
- İşletmelerin eğitime katılmalarını sağlayarak okullarla bütünleştirme, okul ve işletmeler arasında teknoloji akışını hızlandırma,
- Gelir ve kurumlar vergisinden fona ödenen miktarın % 50'sini teşvik primi olarak geri alma,
- Öğrencilerin işgücü katılımları ile üretimi artırma,
- İşletmenin ani işgücü ihtiyacını karşılamada esneklik kazanma olanaklarını sağlamaktadır.⁷⁴

3. TÜRKİYE'DE MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM MEZUNLARININ İSTİHDAMI

İstihdamın sektörel yapısı ekonomik gelişmişliğin bir göstergesi olarak kabul

⁷⁴DOĞAN, ULUSOY, HACIOĞLU, a.g.e., s.90-91.

edilir. Gelişmiş ülkelerde sanayi ve hizmetler kesimi istihdamda büyük paya sahip iken gelişme yolunda olan ülkelerde, tarım kesimi ağırlıklı istihdam yapısı sözkonusudur. Avrupa Birliği ülkelerinde ortalama olarak işgücünün % 7'si tarım, % 33'ü sanayi ve % 60'ı hizmetler sektöründedir. Türkiye'de bu yöndeki değişim olumlu olmakla birlikte, mevcut dağılımın AB ülkelerinin bu oranları ile karşılaştırıldığında yeterli olmadığı açıktır.

**Tablo 3: Türkiye'de İşgücünün (Sivil İstihdamın) Sektörel Dağılımı
(1962-1995)**

	(15+yaş. bin kişi)															
	1962	(%)	1967	(%)	1972	(%)	1977	(%)	1983	(%)	1988	(%)	1991	(%)	1995	(%)
Tarım	9740	77.0	9556	72.2	9307	66.9	9100	61.8	9451	60.7	8369	50.6	8169	43.9	9405	46.6
Sanayi	995	7.9	1222	9.2	1491	10.7	1859	12.6	1911	12.3	2512	15.2	3047	16.4	3126	15.5
Hizmetler (*)	1908	15.11	2460	18.6	3119	22.4	3767	25.6	4215	27.0	5669	34.3	7385	39.7	7636	37.9
- İnşaat	300	15.7	384	15.6	454	14.6	537	14.3	586	13.9	866	15.3	1000	13.3	-	-
- Ulaştırma	261	13.7	312	12.7	391	12.5	496	13.2	507	12.0	640	11.3	843	11.2	-	-
- Ticaret	366	19.2	434	17.6	537	17.2	632	16.8	696	16.5	1692	29.8	2392	31.9	-	-
- Banka-sigorta	52	2.7	87	3.5	157	5.0	188	5.0	217	5.1	381	6.7	459	6.1	-	-
- Diğer Hizmetler	711	37.3	916	37.2	1298	41.6	1644	43.6	935	45.9	2090	36.9	2810	37.5	-	-
- Bilinmeyen	218	10.5	327	13.3	282	9.0	270	7.2	273	6.5	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	12643	100.0	13238	100.0	13917	100.0	14726	100.0	15577	100.0	16550	100.0	18600	100.0		100.0

(*) Hizmetler sektöründe işgücünün alt kesimler toplamı, 100'ü verir. Diğer bir deyişle hizmetler sektörü, 6 alt sektöre bölünmüştür. Hizmetler'in 1992 yılı istihdamının alt sektörlere dağılımı, DİE, HİA sonuçları olup (TİY, 1993, s.245) 12+ yaş grubunu kapsar. Dolayısıyla alt sektör toplamları sektörün genel toplamından 125 bin kişi yoktur.

Kaynaklar: DPT, DBYKP, s.26, 1985 Programı, s.280, 1988 Programı, s.33, 1994 Yılı Programı, s.197, 1995 Yıllık Ekonomik Rapor, s.77.

Tablo 3'te görüldüğü gibi ekonomideki yapısal değişime paralel olarak sanayi ve hizmetler kesimindeki istihdam giderek artmaktadır. Bu değişim çerçevesinde 1978 yılında tarım kesiminde istihdam edilen işgücünün oranı % 77 iken 1995 yılında % 47'ye düşmüş, aynı yıllar arasında sanayi kesimi istihdamı % 15,1'den % 37,9'a çıkmıştır. Planlı dönemin başlarında tarımda istihdam edilen kesimin % 71 oranında olduğu hatırlanırsa istihdamdaki değişim daha iyi anlaşılır.⁷⁵

⁷⁵Rıdvan KARLUK, Türkiye Ekonomisi, Beta Yayınevi, 4. Basım, 1996, İstanbul, s.22-23.

Tablo 4: İmalat Sanayiinde İstihdam Edilenlerin Eğitim Durumu (Bin)

Eğitim Durumu	1990	%	1991	%	1992	%	1993	%	1994	%	1995	%
Okur-Yazar Olmayanlar	91	3.3	107	3.7	130	4.2	75	2.6	91	3.0	65	2.2
Bir Okul Bitirmeyenler	97	3.5	124	4.3	116	3.8	92	3.2	120	3.9	94	3.2
İlkokul Mezunu	1.849	67.5	1.908	66.9	2.052	66.5	1.922	67.0	1.978	65.2	1.862	63.3
Ortaokul Mezunu	269	8.6	276	9.7	286	9.3	273	9.5	318	10.5	342	11.6
Orta Dengi Okul Mezunu	19	0.7	16	0.6	22	0.7	19	0.6	14	0.5	16	0.5
Lise Mezunu	184	6.3	210	7.4	246	8.0	267	9.3	280	9.2	295	10.0
Lise Dengi Okul Mezunu	129	4.5	110	3.8	129	4.2	100	3.5	122	4.0	149	5.0
Üniversite Mezunu	103	3.5	103	3.6	105	3.4	121	4.2	113	3.7	121	4.1
Toplam	2.738	100	2.852	100	3.084	100	2.866	100	3.034	100	2.942	100

Kaynak: BİÇERLİ, a.g.e., s.149.

Tablo 4'te görüldüğü gibi imalat sanayiinde istihdam edilenlerin % 60'tan fazlası ilkokul mezunu iken yaklaşık % 6'sı okur-yazar olmayanlar ve bir okul bitirmeyenlerden oluşmaktadır. 1995 yılı itibariyle imalat sanayiinde istihdam edilen ortaokul mezunlarının oranı % 11,6 iken, lise ve dengi okul mezunlarının oranı % 15 ve üniversite mezunlarının oranı % 4,1'dir. İncelenen dönemde meydana gelen değişmelere bakıldığında, 1990-1995 döneminde istihdamda okur-yazar olmayanların oranı azalırken, okur-yazar olup okul bitirmeyenlerin oranında önemli bir değişme meydana gelmemiştir. Bunun gibi orta dengi okul mezunu oranında küçük bir azalma olmuş, ancak diğer eğitim düzeylerinin istihdam paylarında artış gözlenmiştir.⁷⁶

⁷⁶BİÇERLİ, a.g.e., s.149-150.

Tablo 5: İstihdam Edilenlerin Eğitim Düzeyleri İtibariyle Dağılımı (1996)

Eğitim Düzeyi	Toplam İstihdam Edilenler	
	(1.000 Kişi)	(%)
Okur-Yazar Olmayanlar	2.347	11.0
Okur-Yazar Olup Bir Okul Bitirmeyenler	1.020	4.8
İlkokul	12.131	56.8
Ortaokul	1.751	8.2
Orta Dengi Meslek Okulu	66	0.3
Lise	1.847	8.6
Lise Dengi Meslek Okulu	758	3.5
Yüksekokul veya Fakülte	1.455	6.8
TOPLAM	21.376	100.0

Kaynak: DİE, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları, Nisan 1996.

Tablo 5'te görüldüğü üzere; DİE hanehalkı işgücü anketi 1996 Nisan ayı sonuçlarına göre, ülkemizde istihdam edilenlerin % 72.6'sı ilkokul ve onun altında eğitim görenlerden oluşmuştur. Hiç şüphesiz, bu yetersiz eğitim düzeyi, mesleki ve teknik eğitimin başarısı açısından önemli bir engel niteliğindedir.⁷⁷

Tablo 6: İşsizlerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı (1996)

Eğitim Düzeyi	Toplam İstihdam Edilenler	
	(1.000 Kişi)	(%)
Okur-Yazar Olmayanlar	77	5.4
Okur-Yazar Olup Bir Okul Bitirmeyenler	42	2.9
İlkokul	698	48.8
Ortaokul	167	11.7
Orta Dengi Meslek Okulu	3	0.2
Lise	251	17.5
Lise Dengi Meslek Okulu	112	7.8
Yüksekokul veya Fakülte	82	5.7
TOPLAM	1.432	100.0

Kaynak: DİE, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları, Nisan 1996.

⁷⁷TİSK, a.g.e., s.18.

Tablo 6'da 1996 yılında işsizlerin eğitim durumu itibariyle dağılımına bakıldığında, işsizliğin en fazla % 48.8'lik oranla ilkokul mezunları arasında yaygın olduğu ve bu oranı, % 17,5 ile lise mezunları % 11,7 ile de ortaokul mezunlarının izlediği ve bunların hiçbir mesleki yeterliliği bulunmadığı anlaşılmaktadır. Ortadengi meslek okulları ve lise dengi meslek okulları mezunları için bu oranlar sırasıyla % 0.2 ve % 7.8'dir. Bu da meslek okulları mezunlarının, genel (düz) okul mezunlarına göre daha kolay istihdam imkanı bulduğunu göstermektedir. Çünkü iş piyasasının ihtiyacı beceri sahibi kalifiye işgücüdür. Ülkemizde işsizliğin en fazla mesleki becerisi olmayanlar arasında yaygın olduğu görülmektedir. Meslek okulları mezunları dışındaki ortaokul ve lise mezunlarını da mesleki becerisi olmayan işgücü içinde düşünüldüğünde işsizlerin % 86,3'ünün niteliksiz işgücünden oluştuğu söylenebilir. Nitelikli işgücü açığının ve niteliksiz işgücü fazlalığının birarada bulunduğu ülkemizde, işsizliğin azaltılması ve nitelikli işgücü ihtiyacının karşılanabilmesi için niteliksiz işgücü mesleki eğitim yoluyla nitelikli hale getirilmeli, mevcutların da yeniden eğitimleri sağlanmalıdır.⁷⁸

4. TÜRKİYE'DE MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİMİN İŞGÜCÜ VERİMLİLİĞİ İLE İLİŞKİSİ

4.1. Eğitime Yapılan Harcamalar ve İşgücü Verimliliği İlişkisi

Üretimde kalite ve verimlilik, araştırmacı, yaratıcı ve nitelikli işgücü ile sağlanabilir.⁷⁹

Eğitimin ekonomik kalkınmayı etkisi iktisatçıların eğitime ilgi duymalarına yolaçmıştır. Bu ilgi XVI. yüzyılda Merkantilizm ile başlamış, klasik iktisatçılarla, A.Smith, T.R.Malthus, R.Ricardo ile sürmüştür. A.Marshall'a göre "Kitleler için daha

⁷⁸TISK, a.g.e., s.19.

⁷⁹Milenyum Eşiğinde Mesleki Eğitim ve Öğretim, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası MESS, Yayın No: 314, İstanbul, 1999, s.7.

yüksek eğitim yollarını açmak için yıllarca harcanan herşey eğer bir Newton, Shakespeare ya da Beethoven'i işbaşına getirecekse yeterince ödenmiş sayılacaktır." Böylece eğitime yapılan yatırımları ulusal yatırım, en değerli sermayeyi insana yatırılmış olan sermaye olarak nitelemiştir. V.E.Komarev de ekonomik kalkınma ile eğitsel kalkınma arasındaki ilişkiyi sanayide üretim artışının % 75'inin işin verimliliğinin yükseltilmesi sonucuyla olduğunu vurgulamıştır. Stumlin ulusal gelir artışının % 23'ünün işçilerin nitelik ve kültür düzeylerinin yükseltilmesinden kaynaklandığını, eğitime yapılan 1 rublelik yatırımın, ulusal geliri 3 rubleden fazla artırdığını belirtmiştir. Bu bağlamda eğitim yoluyla işçilerin verimliliğinin artırılması, ekonomik büyüme, dolayısıyla kalkınmanın bir tür "çoğaltarı" olarak kabul edilmektedir.⁸⁰

4.2. Türkiye'de ve Dünyada Eğitime Yapılan Harcamalar ve İşgücü Verimliliği İle İlişkisi

Türkiye'de 1993 yılında eğitime yapılan harcamaların Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) içindeki payının ve eğitim kademelerine göre öğrenci başına yapılan eğitim harcamalarının OECD ülkelerinin ne kadar gerisinde olduğu Tablo 7'de açıkça görülmektedir.⁸¹

⁸⁰KARAKÜTÜK, a.g.e., s.80+805.

⁸¹TISK, a.g.e., s.32.

Tablo 7: Türkiye’de ve Dünyada Eğitim Kurumlarına GSYİH’den Yapılan Harcamalar İle Öğrenci Başına Yapılan Eğitim Harcamaları (1993)

Ülkeler	Eğitim Kurumlarına GSYİH’den Yapılan Harcamalar (%)	Öğrenci Başına Yapılan Eğitim Harcamaları (\$) (*)		
		İlk ve Ortaokul	Lise	Yüksek Öğrenim
ABD	6.8	5,492	6,541	14,607
Almanya	5.9	2,815	6,481	7,902
Avustralya	6.0	2,985	4,871	9,036
Belçika	5.6	2,953	5,373	6,380
Çek Cum.	5.0	1,506	1,903	4,788
Danimarka	7.2	4,745	6,175	8,045
Finlandiya	7.3	4,095	4,769	7,295
Fransa	6.1	3,154	5,685	6,033
Hollanda	5.0	2,793	3,979	8,665
İngiltere	5.0	3,295	4,494	8,241
İrlanda	5.8	1,882	3,031	7,076
İspanya	5.3	2,293	3,033	3,835
İsveç	6.9	4,917	5,651	12,693
İsviçre	5.7	5,835	7,024	15,371
İtalya	5.1	4,107	5,235	5,169
Japonya	4.9	3,960	4,356	7,556
Güney Kore	5.7	1,715	2,026	2,589
Macaristan	6.6	1,607	1,685	5,189
Meksika	4.1	741	1,477	4,264
Norveç	7.6	-	-	8,343
Portekiz	5.4	2,581	2,491	5,667
Türkiye	3.3	832	587	2,696

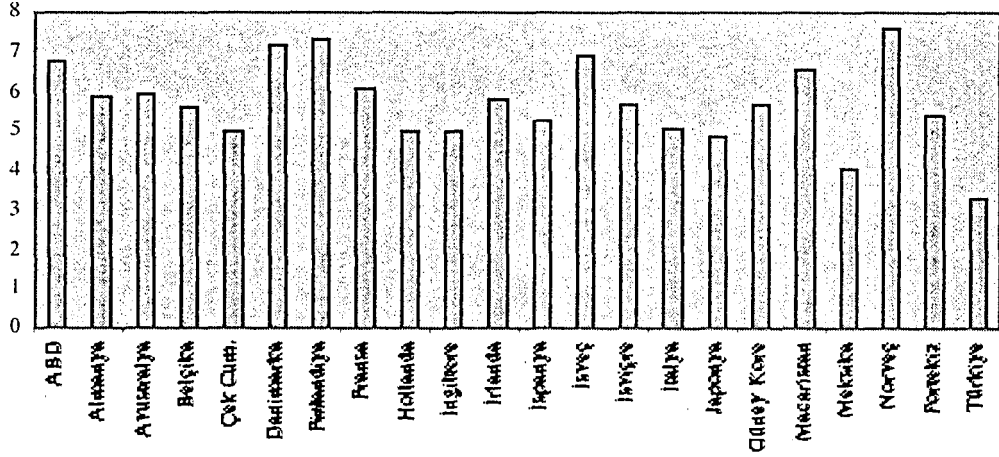
(*) Satınalma Paritesine göre hesaplanmıştır.

Kaynak: TİSK İnceleme Yayınları, No: 20, s.34.

Tablo 7’den ve Grafik 1’den görüleceği gibi Türkiye, OECD ülkeleri arasında eğitime yapılan harcamaların GSYİH içindeki payının en düşük (% 3,3) ülke konumundadır.⁸²

⁸²TİSK. a.g.e., s.32.

Grafik 1: Türkiye’de ve Dünyada Eğitim Kurumlarına GSYİH’den Yapılan Harcamalar (%)

Kaynak: TİSK İnceleme Yayınları, No: 20, s.33.

Oysa diğer ülkelerle karşılaştırılmayacak kadar hızlı nüfus artışı olan, genç nüfusa sahip, gelir ve eğitim düzeyi düşük olan ülkemizde eğitime verilen önem hiçbir zaman azaltılmamalıdır.

Tablo 8’den de görüldüğü gibi eğitim harcamaları ile işgücü verimliliği arasında çok yakın bir ilişki vardır. Kişi başına eğitim harcamalarının yüksek olması, işgücü başına verimliliği de olumlu yönde etkilemektedir. Genel eğitim düzeyindeki düşüklük, işçinin verimini, dolayısıyla üretim hacim ve kalitesini olumsuz yönde etkileyen bir faktördür. Avrupa Birliği ülkeleri ile Türk İmalat Sanayileri arasında yapılan karşılaştırmaya göre 1992 yılında Türkiye’deki işgücü verimliliği sözkonusu (Yunanistan hariç) ülkelere göre 1/3-1/7 düzeyleri arasında değişmektedir.⁸³

⁸³TİSK, a.g.e., s.33-34.

Tablo 8: Kişi Başına İşgücü Verimliliği ve Kamu Eğitim Harcamaları

Ülkeler	Kişi Başına İşgücü Verimliliği (\$/1992)	Kişi Başına Kamu Eğitim Harcamaları (\$/1993)
Danimarka	23,410	1,790
Fransa	29,535	1,245
İtalya	24,613	1,147
Hollanda	31,977	1,126
Belçika	31,581	1,119
Lüksemburg	33,647	1,107
İngiltere	19,288	904
Almanya	27,340	810
İrlanda	27,020	802
İspanya	17,935	670
Portekiz	12,255	490
Yunanistan	4,630	260
Türkiye	4,408	75

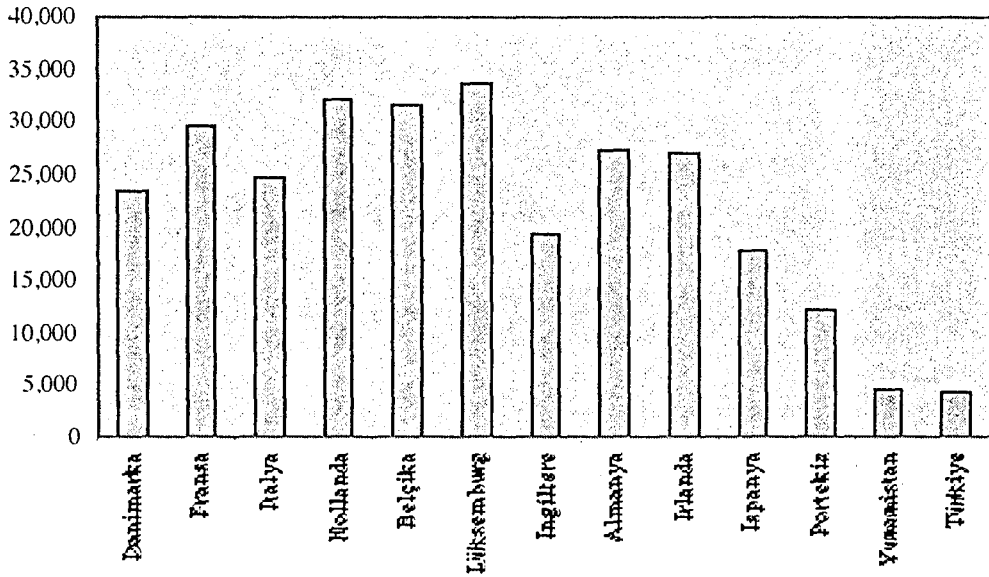
Kaynak: TİSK İnceleme Yayınları, No: 20, s.35.

Grafik 2’de gösterildiği gibi Türkiye ile AB ülkelerinde kişi başına kamu eğitimi harcamaları karşılaştırıldığında en düşük harcamanın 75 ABD doları ile ülkemizde yapıldığını; buna paralel olarak kişi başına işgücü verimliliğinin de en düşük düzeyde (4.408 ABD Doları) olduğu görülmektedir.⁸⁴

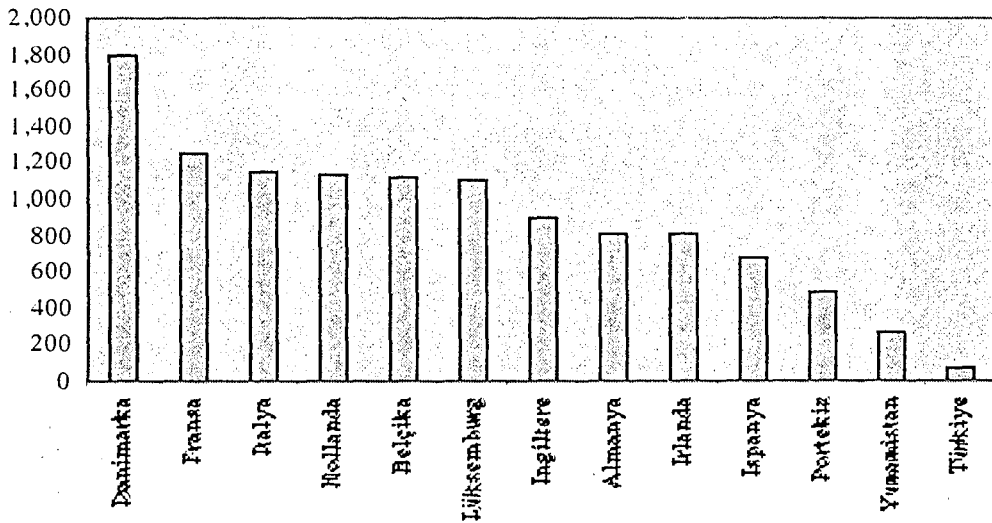
⁸⁴TİSK, a.g.e., s.33.

Grafik 2: Türkiye’de ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Kişi Başına İşgücü Verimliliği ve Kamu Eğitim Harcamaları

a- Kişi Başına İşgücü Verimliliği (\$/1992)

b- Kişi Başına Kamu Eğitim Harcamaları (\$/1993)

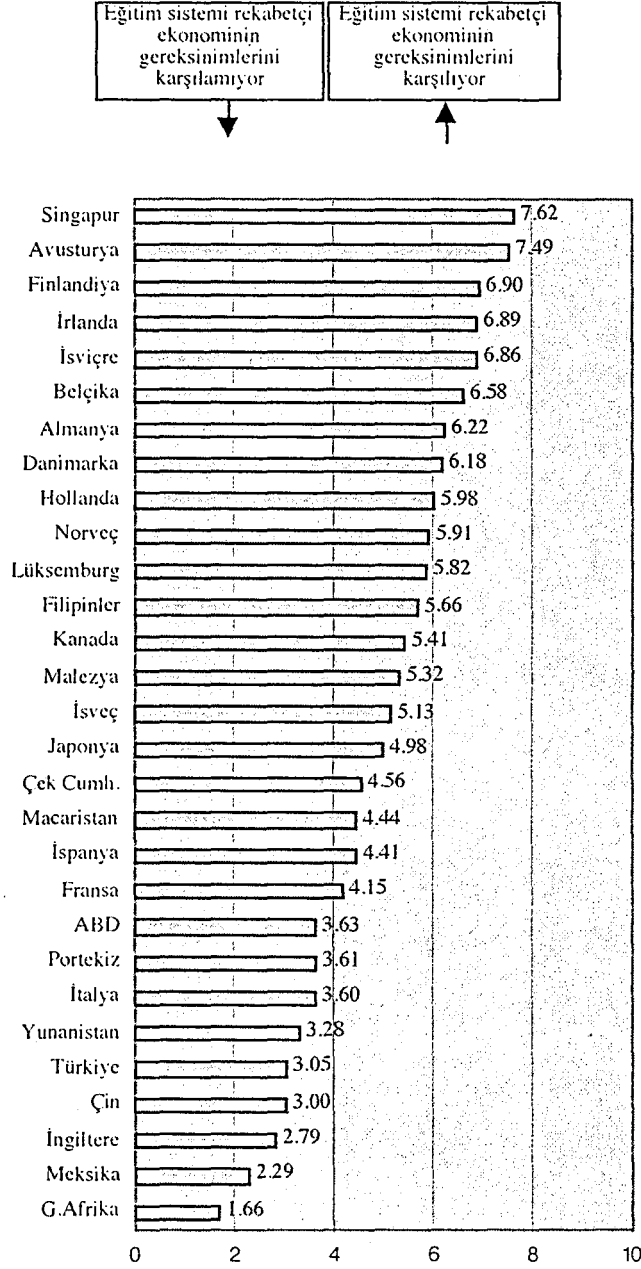
Kaynak: TISK İnceleme Yayınları, No: 20, s.36.

Türk ekonomisinde 1980'li yıllarda uygulanan sosyo-ekonomik politikalarda verimlilik artırıcı tedbirlere yer verilmediği gibi verimliliğin artırılmasına yönelik bilinçli teknoloji seçimi, planlı bir eğitim ve üretimde işgücünün kalitesinin yükseltilmesi konuları üzerinde de yeterince durulmamıştır. 1980'li yıllarda daha düşük düzeyde olan fert başına işgücü verimliliği farkı, 1990'lı yıllarda daha da artmıştır. AB ülkeleri ile aramızda farkın kapatılabilmesi için Türkiye'de verimlilik artış hızının mevcut düzeyin 3-4 kat üzerinde gerçekleşmesi gerekmektedir.

Grafik 3'ten de görüleceği gibi, Türk eğitim sistemi, rekabetçi ekonominin gereksinmelerini karşılama açısından çok yetersiz olup, diğer ülkelere oranla çok alt sıralarda yer almaktadır.⁸⁵

⁸⁵TISK, a.g.e., s.33-35-37.

Grafik 3: Eğitim Sisteminin Rekabetçi Ekonominin İhtiyaçlarını Karşılama Durumu

Kaynak: TİSK İnceleme Yayınları, No: 20, s.38.

Eđitim hizmetlerinin yeterince sađlanamaması iřgücü verimliliđinin de diđer űlkelere göre düřük düzeyde kalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle iřgücünün eđitim düzeyi, dolayısıyla kalitesi ve verimliliđi yükseltilmelidir. Bu durumun űlkemizin rekabet gücünü çok olumsuz yönde etkilediđi unutulmamalıdır.⁸⁶

5. MESLEKİ-TEKNİK EğİTİM İLE İLGİLİ TÜRKİYE'DE YAPILAN ARAşTIRMALAR

Okul Sanayi Ortaklaşa Eğitimi (OSANOR) Mesleki ve Teknik Eğitim Projesi kapsamında, şahinkesen, ner ve Keser'in gerçekleştirdiği Meslek Lisesi mezunları araştırmasında, Endüstri Meslek, Kız Meslek ve Ticaret Lisesi Mezunlarının meslek liselerindeki eğitim konusundaki görüşleri ile mezunların iş yaşamındaki durumları saptanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın rneklemine Mesleki ve Teknik Eğitim Projesi kapsamına alınan liselerin son beş yıldıki mezunları girmiştir. Belirtilen dönemde 17943 endüstri meslek lisesi, 1070 kız meslek lisesi, 3953 ticaret lisesi mezunu bulunmaktadır. Yanıt alınan mezunların örnekleme listesine oranı, Endüstri Meslek Lisesi için % 5,2 (934) Kız Meslek Lisesi için % 15,9 (170), Ticaret Lisesi % 7 (276) olmuştur. 1380 anket değerlendirmeye alınmış, frekans ve yüzde çizelgeleri verilmiştir. Çalışma yeri ayrımı yapılmayan ve mezunları okullar aracılığıyla izleyerek veri toplayan araştırmanın sonuçlarına göre;

i. Meslek lisesi mezunları, okullarının iş olanaklarını daha kolay sağladığını düşünmekte, bu durum seçimlerini etkilemektedir.

ii. Endüstri Meslek Lisesi ve Ticaret Lisesi mezunları, okul atölyeleri ile işyerlerinde kullanılan takım ve makineleri, malzemeler ve çalışma yöntemlerini biyyk bir çoğunlukla farklı bulmamaktadırlar. Kız Meslek Lisesi mezunlarının çoğu, okul atölyeleri ile işyerlerinde kullanılan takım, makineler, malzemeler ve alışma

⁸⁶TISK. a.g.e., s.35-37.

yöntemlerini çok farklı bulmakta, ancak bunları birkaç hafta içinde öğrendiklerini belirtmektedirler.

iii. Meslek lisesi mezunları okulda kazandıkları el becerileri ile kuramsal ve uygulamaya ilişkin iş bilgilerinin işleri için önemli olduğu görüşünde birleşmektedirler. Yine mezunların yarısı, el becerileri ile kuramsal iş bilgilerinin okulda, yarısı da iş sırasında kazandıklarını belirtmişlerdir. Uygulamaya ilişkin iş bilgilerinin çoğunun iş sırasında kazanıldığı konusunda görüş birliği bulunmaktadır.

iv. Meslek liseleri mezunları bilgi ve becerilerini arttırmak için daha fazla öğrenime gereksinme duymakta, bu durum Endüstri Meslek Lisesi mezunlarında daha yüksek düzeyde görülmektedir.⁸⁷

Tural'ın "Kimya, Petrol ve Plastik Sanayiinde Eğitim-İnsangücü-İstihdam İlişkileri ve Buna İlişkin İşveren Görüşleri" adlı araştırmasında diğer ünvanların yanısıra işletmelere teknisyen alırken işverenlerin yaptıkları tercihler de saptanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre işverenlerin teknisyen alma kararlarını çok derecede etkileyen beş özellik sırasıyla; Davranış özellikleri, eğitim, cinsiyet, deneyim ve sınav sonuçlarıdır.

Tural'ın araştırmasında, işverenlerin teknisyen alırken öğretim tür ve düzeyine ilişkin tercihleri araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, işverenlerin yaklaşık % 54'ü mesleki teknik liseyi tamamlamış adayları tercih ederken, % 42'si 2 yıllık meslek yüksekokulunu tamamlamış adayları istihdam etmeyi uygun bulmuşlardır.⁸⁸

⁸⁷Ali ŞAHİNKESEN, Filiz ÖNEN, Hafize KESER, **Meslek Lisesi Mezunlarını İzleme Araştırması Okul Sanayi Ortaklaşa Eğitimi (OSANOR) Mesleki ve Teknik Eğitim Projesi**, MEGSB, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi Tarafından Hazırlanan Araştırma, Ankara, 1984.

⁸⁸Necla KURUL TURAL, "Kimya, Petrol ve Plastik Sanayiinde Eğitim-İnsangücü-İstihdam İlişkileri ve Buna İlişkin İşveren Görüşleri", Yayımlanmamış Doktora Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Planlaması Anabilim Dalı, Ankara, 1993, s.139.

Mesleki ve Teknik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi'nin (METARGEM) gerçekleştirdiği bir mezun izleme araştırmasında mesleki ve teknik ortaöğretimden mezun olan öğrencilerin istihdam durumları saptanmaya çalışılmıştır. Mesleki-Teknik liselerden 1988-1991 yıllarında mezun olanların kendi branşlarında çalışma durumlarını, iş bulamayanların sayı ve oranlarını saptamaya yönelik araştırmada meslek lisesi müdürlerinin, mezunlar konusunda verdiği bilgiler değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; mezunların % 17,98'i özel sektör, % 7,60'ı ise kamu sektöründe çalışmaktadır. Mezunların % 49,64'ünün durumu bilinmemektedir. Özel sektörün kamu sektörüne oranla daha fazla Meslek Lisesi mezunu istihdam ettiği görülmüştür. Araştırma kapsamına giren mezunlardan yüksek öğretime girenlerin oranı % 15,89 olarak belirtilmekte, meslek liselerindeki genel kültür ve fen bilimleri derslerinin azlığının, bunun nedeni olabileceği düşünülmektedir. Aynı araştırmaya göre, meslek lisesi mezunlarından çalışanların (toplam mezunlara göre) % 16,86'sı kendi meslekleriyle ilgili alanlarda, % 8,81'i kendi meslekleriyle ilgili olmayan alanlarda çalışmaktadır. Mezunların üçte biri, yetiştikleri alan dışında çalışmaktadır. Bu eğitim programlarının amaçlarına ulaşmadığı, bu durumu ülkemizde istihdam politikasının etkilemiş olabileceği düşünülmektedir.

Öğretim türlerine göre ele alındığında ise şu sonuçlara ulaşılmıştır. 1986-1989 yılı Endüstri Meslek Lisesi mezunlarından yükseköğretime girenlerin oranı % 8,36, çalışmayanların oranı % 17,13, durumu bilinmeyenlerin ise % 52,26'dır. Okullar, mezunları düzenli olarak izleyememektedirler. Ayrıca izlenenlerin önemli bir bölümü de işsizdir. Diğer yıllarda da mezunların çoğunun ya işsiz ya da kendi alanı dışında çalıştığı görülmüştür. 1990-1991 öğretim yılı Endüstri Meslek Lisesi mezunlarının % 10,99'unun kendi mesleği ile ilgili işlerde, % 10,95'inin mesleği dışında çalışmakta olduğu saptanmıştır.

1990-1991 Öğretim yılı Kız Meslek Lisesi mezunlarının % 8,97'si özel sektörde,

% 5,95'i kamu sektöründe çalışmaktadır. Belirlenen önceki yıllarda da bu düzeylere çok yakın çalışma oranları saptanmıştır. Aynı yılda üniversiteye girenler % 7,12, durumu bilinmeyenler % 13,62, çalışmayanların oranı ise % 59,82'dir. Kız Meslek Lisesi mezunlarının üniversiteye giriş oranı oldukça düşük bulunmuştur. Bu okulların yükseköğretime hazırlamada yetersiz olduğu düşünülmektedir.

1990-1991 Öğretim yılı Ticaret Lisesi mezunlarının % 9,15'inin özel sektörde, % 1,96'sının kamu sektöründe istihdam edidiği belirlenmiştir. Aynı yıl ticaret lisesi mezunlarının % 14,27'sinin herhangi bir işte çalışmadığı, % 17,8'inin yükseköğretime gittiği belirlenmiş, % 53'ünün de durumu belirlenememiştir.⁸⁹

Ünal'ın "Türkiye'de Teknik Ara İnsangücünün Eğitimin Ekonomik Değeri Kapsamındaki Nitelikler Açısından Değerlendirilmesi" konulu araştırmasında, Türkiye'deki endüstri meslek ve teknik liselerden mezun olanların işe ilişkin tutum, sosyal ve iletişim becerileri ve mesleksel beceriler açısından arz ve talebi arasındaki uygunluk işverenlerin verimli insangücü tanımları ve işe almadaki tercihleri saptanmıştır.⁹⁰

Araştırma sonucuna göre, endüstri meslek lisesi mezunlarının okulu bitirdikleri sıradaki mesleksel beceri düzeyleri piyasa talebinin altında kalmaktadır.⁹¹ Endüstri Meslek Lisesi mezunlarının ilk mezun oldukları sırada mesleksel beceri düzeyleri konusunda, işveren ve öğretmen algıları benzerlik göstermektedir. Endüstri Meslek Lisesi mezunlarının kendi beceri düzeylerine ilişkin algıları işveren ve öğretmen algısının üstündedir.

⁸⁹METARGEM. "Meslek Lisesi Mezunlarının İzlenmesi Projesi". Yayımlanmamış Araştırma Raporu, Ankara, 1992.

⁹⁰L.İşıl ÜNAL, "Türkiye'deki Teknik Ara İnsangücünün Eğitimin Ekonomik Değeri Kapsamındaki Nitelikler Açısından Değerlendirilmesi". Yayımlanmamış Doktora Tezi, H.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1987, s.83-84.

⁹¹ÜNAL, a.g.e., (1987). s.157.

Ünal'ın araştırmasının, teknik lise mezunlarının mesleksel becerileri ile ilgili bulguları ise işverenlerin talep ettikleri “mesleksel beceri” düzeyleri ile uygunluk gösterdiği yönündedir. Ancak teknik lise mezunlarının “sosyal ve iletişim becerileri düzeyi ile işe ilişkin tutum” dereceleri piyasada talep edilen niteliksel düzeyin altında bulunmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre, işe alma konusunda endüstri meslek lisesi veya teknik lise mezunu olma tercih nedenidir. İşe alma da “iş tecrübesine sahip olma”, “mesleğini ve çalışmayı sevmeyi”, “uyumlu ve yenilikten yana olma” özellikleri ile tanımlanmış olan aday tercih edilmektedir. “Mesleği ve çalışmayı sevmeyi” ise işe alma da “hiç tercih edilmeme” nedeni olarak saptanmıştır.⁹²

Ergen'in 1980-1990 arasında, Türkiye'de örgün eğitimin ekonomik büyüme katkısının boyutlarını belirlemeyi amaçlayan çalışması sonucunda; Türkiye ekonomisi için 1980-1990 döneminde eğitim ve ekonomik büyüme arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur. İşgücünün ortalama örgün eğitim yılındaki bir yıllık artışın GSYİH'nın büyüme oranında 0,21'lik birim artışa yol açtığı belirlenmiştir.⁹³

Çok önemli bir araştırma da Aksoy tarafından; Ankara Sanayi Odasına bağlı metal sanayi iş kollarında Endüstri Meslek Liseleri ve Teknik Liselerin Elektrik, Motor, Tesviye ve Metal İşleri bölümleri mezunlarından eğitimleri ile ilgili işkollarında çalışanların eğitim-istihdam durumlarını betimlemek üzere gerçekleştirilmiştir.*

Araştırmaya göre mezunların iş bulmada zorluklarla karşılaşma durumlarına ilişkin veriler Tablo 9'da verilmiştir. Mezunların % 52,8'i iş bulmada bir zorlukla

⁹²ÜNAL, a.g.e., (1987), s.157-160.

⁹³Hüseyin ERGEN, “Türkiye’de Eğitimin Ekonomik Büyüme Katkısı”, *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*, Sayı: 35, Kış 1999. Cilt: 10, s.44.

karşılaşmadığı belirtmektedir. İş bulmada bir zorlukla karşılaşan mezunlar toplamın % 47.2'sini oluşturmaktadır.⁹⁴

Tablo 9: Mezunların İş Aramaya Başladıktan Sonra İlk İşe Girmelerine Kadar Geçen Süre

SÜRE	Altı Aydan Az	6-12 Ay	13-18 Ay	19-24 Ay	2 Yıldan Çok	TOPLAM
n	294	53	11	11	10	379
%	77.58	13.98	2.90	2.90	2.64	100.00

Kaynak: AKSOY, a.g.e., s.97.

Meslek eğitiminin en önemli amacı, işgücü piyasasının gereksinmesini karşılamak ve mezunların istihdam edilmesini sağlamak olduğuna göre iş arama süresi istihdam edilebilirlik açısından önemli bir göstergedir. Metal sanayiinde çalışan endüstriyel teknik orta öğretim mezunlarının iş arama süresinin mezunların büyük bir kısmı açısından (% 77,6) kısa olduğu görülmektedir. Buldukları işi altı aydan daha az bir sürede bulduğunu söyleyenlerin bu denli yüksek olması, ilk bakışta bu öğretim türü ile ilgili olarak alanlarında çalışmayı kabul edenlerin çoğunun kısa dönemde iş bulabildiğini göstermektedir. Mezunların yalnızca % 2,6'sının uzun dönemli işsizlik süresi olarak kabul edilen iki yıldan daha fazla işsiz kalması da, meslek eğitiminin yöneldiği sektörler dikkate alındığında istihdamı kolaylaştırdığını düşündürmektedir. Altı aydan daha kısa zamanda işe girenlerin bir kısmı da işe girmede çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Toplam olarak mezunların % 47,2'si iş bulma sürecinde herhangi bir zorlukla karşılaştığını belirtmektedir. Bu durum da istihdam edilme sürecinin, eğitim ve işgücü piyasası arasında kesintisiz ve pürüzsüz işlemediğini göstermektedir. İşgücü piyasasına geçen mezunların istihdamında, istihdamı güçleştiren etkenler bulunmaktadır.

*H.Hüseyin AKSOY'un "Endüstriyel Teknik Ortaöğretim Mezunlarının Eğitim-İstihdam İlişkileri" Konulu Yayınlanmamış Doktora Tezindeki Araştırma.

⁹⁴H.Hüseyin AKSOY. "Endüstriyel Teknik Ortaöğretim Mezunlarının Eğitim-İstihdam İlişkileri", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Şubat 1995, s.97.

Bunlar arasında en önemli görülen düşük ücret önerisidir. Düşük ücret önerisi, iş bulunmasının ancak mezunların beklentilerini azaltmaları, daha düşük ücretle çalışmaya razı olmaları durumunda istihdam edebilecekleri anlamına gelmektedir. Oysa, klasik iktisat bilimi açısından baktığımızda, ücretin verimlilikle ilişkilendirilmesi gereklidir. Bu durumda da mezunların kendi verimliliklerini, işverenlerin olası gördükleri verimlilikten daha yüksek gördükleri düşünülebilir.⁹⁵

Meslek lisesi mezunu olmanın işe girmede etkili olma durumuna ilişkin veriler Tablo 10'da verilmiştir. Mezunların büyük bir bölümü (% 87,5) Meslek Lisesi mezunu olmanın buldukları işe girmede etkili olduğunu belirtirken, daha küçük bir bölümü (% 12,5) Meslek Lisesi mezunu olmanın buldukları işe girmede etkili olmadığını belirtmiştir.⁹⁶

Tablo 10: Meslek Lisesi Mezunlarının İşe Girmelerini Etkileme Durumu

Etkileme Durumu	n	%
Etkili Olan	330	87.53
Etkili Olmayan	47	12.47
TOPLAM	377	100.00

Kaynak: AKSOY, a.g.e., s.99.

İşe girmede önemli etkenlerden birinin eğitim düzeyi ve türü olduğu genel kabul görmektedir. Buna karşın, bazı yaklaşımlarda eğitimin etkisi kuşkuyla karşılanmaktadır. Bu konuyla ilgili araştırma bulguları metal sanayiinde çalışan endüstriyel teknik ortaöğretim mezunlarının aldıkları meslek eğitiminin işe girmelerinde etkili olduğunu göstermektedir. Mezunların % 87,5'i meslek lisesi mezunu olmanın, bulunduğu işe girmede etkili olduğunu belirtmişlerdir.⁹⁷

⁹⁵AKSOY, a.g.e., s.130-131.

⁹⁶AKSOY, a.g.e., s.99.

⁹⁷AKSOY, a.g.e., s.135.

İşyerlerinde ve okulda kullanılan malzemelerin benzerliği açısından elde edilen bilgilerde Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 11: Mezunların Okullarında Kullandıkları Çalışma Yöntemleri ve Malzemeler ile Çalıştıkları İştekiler Arasındaki Benzerlik Düzeyi

Karşılaştırılan Değişkenler	Araç-Takım ve Makine		Çalışma Yöntemleri		Malzemeler	
	f	%	f	%	f	%
Benzerlik Düzeyi						
Hiçbir Benzerlik Yok	60	17.39	77	24.76	43	13.11
Çok Azı Benzer	41	11.88	74	23.79	34	10.37
Bir Kısmı Benzer	86	24.93	61	19.61	77	23.48
Çoğu Benzer	82	23.77	52	16.72	74	22.56
Hemen Hemen Aynı	76	22.03	47	15.11	100	30.49
TOPLAM	345	100.00	311	100.00	328	100.00
Aritmetik Ortalama	3.21		2.74		3.47	

Kaynak: AKSOY, a.g.e., s.104.

Tablo 11’de de belirtildiği gibi; malzemeler açısından farklılıklar diğer değişkenlere oranla daha azdır. Yanıtlayan mezunların % 13,1’i “hiç bir benzerlik yok”, % 10,4’ü “çok azı benzer” yanıtını verirken, % 23,5’i “bir kısmı benzer” ve % 30,5’i de “hemen hemen aynı” şeklinde görüşe katılmıştır.⁹⁸

Mezunların önemli bir kısmı meslek lisesinde kazandıkları becerileri işyerlerinde kullanamamaktadır. Tablo 12’de de belirtildiği gibi; meslek lisesinde kazandığı becerileri mezunlar daha çok “kısmen” ve “çok az” düzeyinde; ortalama olarak “kısmen” düzeyinde kullandıklarını belirtmişlerdir.⁹⁹

⁹⁸AKSOY, a.g.e., s.106.

⁹⁹AKSOY, a.g.e., s.108.

Tablo 12: Mezunların Meslek Lisesinde Kazandıkları Becerileri Kullanma Düzeyleri

Kullanma Düzeyi	Düzeyleri				Hemen Hemen Tümünü Kullanıyor	Toplam	X
	Hiç Kullanmıyor	Çok Azını Kullanıyor	Kısmen Kullanıyor	Çoğunu Kullanıyor			
n	33	105	126	75	39	378	2.95
%	8.73	27.78	33.33	19.84	10.32	100.00	

Kaynak: AKSOY, a.g.e., s.109.

Tablodaki sonuç, sanayinin kullandığı beceriler ile okulun kazandırdığı beceriler arasında bir kısım farklılıklar olduğunu düşündürmektedir. Bu durumda mezunların, okul dışından bazı kaynaklardan elde ettikleri becerileri de iş içinde kullanıyor olduklarını düşünmek mümkündür. İşbaşında eğitim ya da mezunların devam ettikleri diğer kurslar, becerilerini artıran okul dışı kaynaklar arasında yer alabilir. Ancak, özellikle düzenli kursların çok az mezuna ulaştığı yönündeki bulgu ile birlikte ele alındığında yeterliğin temel etkenlerinin okul sonrası alınan mesleki eğitim olmadığı sonucuna varmak mümkün görülmektedir.¹⁰⁰

Endüstri Meslek Lisesi mezunu çalıştıran işyerlerinde yöneticilerinin Endüstri Meslek Lisesi mezunlarının yeterlik düzeyleri hakkındaki görüşleri Tablo 13'te görülmektedir.

¹⁰⁰AKSOY. a.g.e., s.139.

Tablo 13: Endüstri Meslek Lisesi (E.M.L.) Mezunu Çalıştıran İşyerleri Yöneticilerine Göre E.M.L. Mezunlarının Yeterlik Düzeyleri

Yeterlik Düzeyi	Yetersiz		Az Yeterli		Kısmen Yeterli		Çok Yeterli		Pek Çok Yeterli		Toplam		X
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Nitelikler													
Disiplinli Çalışma Alışkanlığı	3	6.00	4	8.00	20	40.00	21	42.00	2	4.00	50	100.00	3.30
Mesleki ve Teknik Bilgi	2	3.92	7	13.73	28	54.90	13	25.49	1	1.96	51	100.00	3.08
İş Deneyiminin Olması	5	9.80	14	27.45	22	43.14	9	17.65	1	1.96	51	100.00	2.75
El Becerisi	0	0.00	7	13.73	26	50.98	14	27.45	4	7.84	51	100.00	3.29
Bir İş İ Tek Başına Yapabilme	3	5.77	10	19.23	20	38.46	17	32.69	2	3.85	52	100.00	3.10
Ekiple Çalışma Yeteneği	1	1.96	4	7.84	20	39.22	20	39.22	6	11.76	51	100.00	3.51
İletişim Kurma Yeteneği	2	4.00	5	10.00	16	32.00	23	46.00	4	8.00	50	100.00	3.44
Araştırmacı Kişilik	4	8.51	10	21.28	21	41.68	10	21.28	2	4.25	47	100.00	2.91
Yeniliklere Açıklık	1	2.08	6	12.50	22	45.84	15	31.25	4	8.33	48	100.00	3.31
Genel Kültür	3	6.12	9	18.37	19	38.78	17	34.69	1	2.04	49	100.00	3.08
Zihinsel Kavrama Yeteneği	1	2.00	2	4.00	18	36.00	25	50.00	4	8.00	50	100.00	3.58
Başka	0	0.00	0	0.00	1	50.00	1	50.00	0	0.00	2	100.00	3.50

Kaynak: AKSOY, a.g.e., s.124.

İşyeri yöneticileri, pek çok genel ve işle ilgili nitelikler açısından Endüstri Meslek Lisesi mezunlarını “çok yeterli” düzeyinin daha altında değerlendirmektedirler. Ancak genel beceriler arasında sayılabilecek bazı nitelikler, diğer niteliklere göre daha yeterli bulunmaktadır. Zihinsel kavrama ve ekiple çalışma yeteneği Endüstri Meslek Lisesi mezunlarının “çok yeterli” görüldüğü niteliklerdir. Bu daha çok eğitim kurumlarında kazanılması ya da en azından bu çevrede geliştirilmesi daha olası görünmektedir. Bu durumda, sayılan nitelikler, eğitimin, daha doğrusu endüstriyel meslek eğitiminin kazandırdığı, geliştirdiği ya da koruduğu nitelikler arasında düşünülebilir.

İletişim kurma, yeniliklere açıklık, disiplinli çalışma alışkanlığı ve genel kültür gibi genel becerilerin ön plana çıktığı nitelikler ile, el becerisi, bir işi tek başına yapabilme, mesleki teknik bilgi gibi alana özgü (spesifik) mesleki nitelikler “kısmen yeterli görülenler arasında yer almaktadır. Yöneticilerin, bu nitelikler açısından mezunların yeterliklerini benzer düzeyde gözlediği söylenebilir. Böyle bir sonuç, hem yükseköğretime öğrenci hem de iş hayatına işgücü hazırlamayı amaçlayan endüstriyel ortaöğretim programlarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Bu bakımdan, niteliğin düzeyi açısından olmasa bile genel ve mesleki becerilerinin dağılımı açısından yönetici gözlemleri ile, programların amaçları arasında tutarlılık olduğu söylenebilir.

Yöneticilerin gözlediklerini belirttikleri, en düşük nitelik de, bulgular kısmında görüldüğü gibi, “iş deneyimi”dir. Okul-sanayi ilişkilerinin ancak son yıllarda geliştirildiği gözönüne alındığında bu durumun beklentilere uygun olduğu söylenebilir. Doğal olarak “iş deneyimi” örgün eğitimden mezun olup nitelikli eleman olarak işyerine giren endüstriyel teknik öğretim mezunlarından çok fazla beklenemez. İş deneyimi yetersizliği, okul sisteminin belirli iş alanları değil, meslekler üzerine kurulu olması ile de açıklanabilir. Çok genel bir meslek bilgisi edinen mezunun, binlerce iş seçeneğinde yüksek düzeyde deneyim kazanması okul-sanayi işbirliğinin sınırlı çerçevesi içinde olası görülmemelidir.¹⁰¹

¹⁰¹AKSOY, a.g.e., s.146-147.

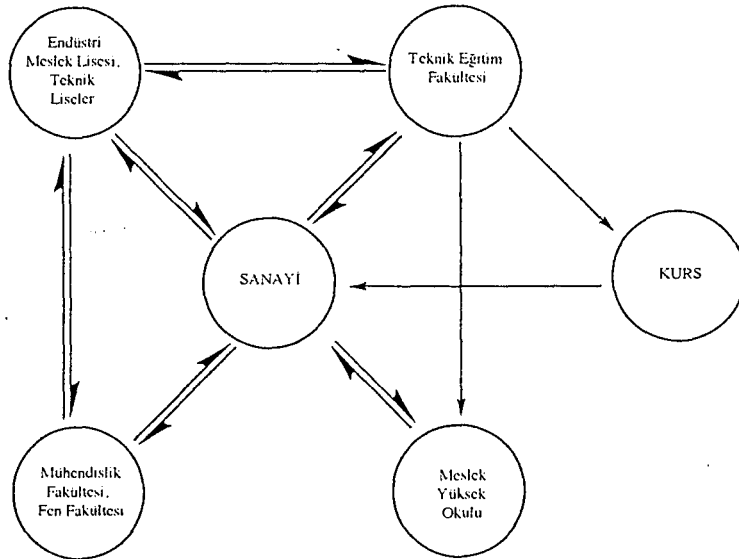
Üçüncü Bölüm

TÜRKİYE'DE MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİMİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM VEREN KURULUŞLARIN BİRBİRLERİ VE SANAYİ İLE OLAN İLİŞKİLERİ YÖNÜYLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Mesleki-Teknik eğitim veren kuruluşların birbirleri ve sanayi ile olan ilişkileri Şekil 1'de şematize edilmiştir.

Şekil 1: Teknik Eğitim Yapan Kurumlar ve Bunların Sanayi ve Kendi Aralarında Olan İlişkileri

Kaynak: 16. Milli Eğitim Şurası dökümanı.

Bu diyagramda gösterilen hareketler sadece elemanları içermektedir. Mesela

Endüstri Meslek Lisesi mezunları mühendislik ve teknik eğitim fakültelerine kayıt olmakta veya sanayiye geçmektedir. Teknik eğitim fakültelerinde mezun olanlar ise meslek lisesine öğretmen olarak atanmakta ve sanayi, meslek lisesi öğrencilerinin atölye derslerine eleman vermektedir. Şekilde “kurs”tan SEGEM kursları, sanayi odaları kursları, şirketlerin eğitim kursları, beceri kazandırma kursları gibi halen uygulanmakta olan teknik içerikli kurslar kastedilmektedir.

Şekil 1’de gösterildiği gibi, teknik eğitim yapan başlıca dört türde okul vardır. Bunlardan mühendislik ve fen fakülteleri esas olarak teorik bilgi veren, araştırma ve tasarıma dönük yüksek öğretim kurumlarıdır. Geriye kalan teknik eğitim fakülteleri, meslek yüksek okulları ve endüstri meslek liseleri ise beceri esaslı okullardır. Bu okulların herbiri farklı seviyede eğitim veren kuruluşlardır. Endüstri meslek liseleri, teknik liseler ve Anadolu teknik liseleri Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı’na bağlı orta dereceli okullardır. Teknik Eğitim Fakülteleri ve meslek yüksek okulları ise Yüksek Öğrenim Kurumu’na bağlıdır.

Farklı kurumlara bağlı olan bu okulların arasında tam bir entegrasyon, organik bağ mevcut değildir. Herbirinin hedefi, ders programı, ders müfredatı, kazandırılmak istenen beceri seviyeleri bağımsız olarak tayin edilmektedir. Bu okulların ders programları ve ders müfredatlarının birbirleriyle ilişkili olmaması daima tenkit edilmiş bir husustur. Bu konuda bir bütünlük halen gerçekleştirilememiştir. Ayrıca sanayi-lise ve sanayi-üniversite işbirliği çalışmaları birbirinden bağımsız olarak yürütülmektedir. Hizmet alanlarında kesişmeler ve boşluklar mevcuttur. Koordinasyon ile teknik alandaki eksiklikler veyahut lüzumsuz tekrarlar engellenebilecektir. Beceri eğitiminin bir bütün olduğu düşünülürse okullar arasında tam bir entegrasyonun mevcut olması gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Beceriye dayalı eğitimin bel kemiği teknik eğitim fakülteleridir. Bu fakülte mezunları, orta dereceli okullarda ve meslek okullarında öğretim elemanı olarak görev

yapmaktadırlar. Bu elemanların bilgi ve beceri seviyesi çalıştıkları kurumun eğitim seviyesini direkt olarak etkilemektedir.¹⁰²

2. MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİMİN OKUL-SANAYİ İŞBİRLİĞİ YÖNÜYLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye’de okul-sanayi işbirliği 3308 sayılı kanunun yürürlüğe girmesiyle yeni bir yapıya kavuşmuştur.

3308 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden bu yana, geçen 12 yılda işletmeler ve okullarca uygulama aşamasında bir tereddüt yaşanmamakta ve benimsendiği görülmektedir. Hatta önceleri öğrenci almakta zorlanan işletmeler, meslek kuruluşları son yıllarda meslek eğitimi verecek eğitim birimleri kurma ve öğrenciyi eğitime alma eğilimine girmişlerdir.

Büyük yerleşim birimlerinde veya endüstrinin yoğun olduğu yörelerde, işletmelerde meslek eğitime yönelik sorunlarda azalmalar görülmektedir. Öğrenciyi iş yerine yerleştirme, öğrenciye sağlanan sosyal haklar, öğretim programında yer alan uygulamalı beceri eğitiminin eksiksiz uygulanabilmesi gibi olumlu sonuçlar alınmaktadır. Bazı büyük işletmeler bünyelerinde eğitim birimleri oluşturmakta, pedagojik formasyon almış usta öğreticiler görevlendirmekte, okul ile işletmelerin koordineli olarak çalışmaları gözlenmektedir.

Bir kısım işletmelerin ise, beceri eğitimi gören öğrencileri mezuniyetlerini takiben yüksek ücretlerle istihdam ettikleri, vasıflı eleman aradıklarında meslek lisesi müdürlükleriyle iletişim kurarak elemanı okuldan istedikleri de yaşanan bir gerçektir.

¹⁰²Irfan YÜKLER, Türkiye’de Mesleki Teknik Eğitimin Mevcut Durumu, MPM Yayınları, No: 3623, Ankara, 1988, s.188-189.

Bu başarılı uygulamalara rağmen, ülkemizde okul-endüstri işbirliği konusu çok uzun süredir tartışıla gelmiş, ancak istenilen düzeye erişmemiştir. Başka bir deyişle endüstriyel kuruluşlarla okullar arasında kurulan işbirliği ilişkileri kişisel inisiyatiflerle canlandırılmış, ancak kurumsallık kazandırılmadığı için kalıcı ve sürekli başarılar elde edilememiştir. 3308 sayılı kanun ile işletmelerde meslek eğitiminde büyük yol alınmasına rağmen, genele bakıldığında biçimsel olarak kağıt üzerinde varolan gerçeklerle okullarda yaşanan gerçekler arasında farklılıklar vardır.

Okul-endüstri ilişkilerinin her iki kesime olumlu yarar sağlayacak biçimde gelişmesi kuşkusuz öncelikle her iki tarafın iyi niyetle ve güven ortamında birbirine yaklaşması sonucunda gerçekleşir. Ancak; devletin “düzenleyici ve özendirici” rolünün de büyük etkisinin olduğu unutulmamalıdır.

Bugün Türkiye genelinde belirli endüstriyel kuruluşların okullar ile olumlu, yakın ve başarılı sonuçlar sağlayan ilişkiler içinde olduğu bir gerçektir. Bunun yanı sıra ülke sathında okulları hiç tanımayan, iş birliği kavramını düşünmeyen veya olumsuz deneyimleri olan pek çok endüstriyel kuruluşlar da vardır.

Okul-endüstri işbirliğinin çok daha yaygın ve etkili hale getirilmesi, her iki kesime de sayısız faydalar sağlayacak, giderek ekonomik kalkınmamıza ve toplumun gelişmesine büyük katkılarda bulunacaktır.¹⁰³

3. TÜRKİYE'DE MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM LİSESİ MEZUNLARININ İSTİHDAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Mesleki Teknik Eğitim kalkınmanın hızlandırılması ve istihdamın artırılmasında etkili araçlardan birisidir.¹⁰⁴ Türkiye’de 20 yılı aşkın bir süredir insangücü ve eğitim

¹⁰³ 16. Milli Eğitim Şurası, s.86-87-88.

¹⁰⁴ SEZGİN, a.g.e., (1988), s.87-88.

planlaması çalışmalarının sürdürülmesine karşın planlama yoluyla kontrol altına alınması beklenen pekçok sorun güncelliğini korumaktadır. Bunlar içinde en göze çarpanlardan biri eğitilmiş insangücünün işsizliği sorunudur.

Ülkemizdeki işsizlik sorunu bir ikilemi içermektedir. Türkiye’de insangücünün kullanım düzeyinin düşük olmasının yanında pekçok alanda yetişmiş elemanın iş bulamaması da söz konusu olmaktadır. Bir başka deyişle bir yandan işyerleri “nitelikli insangücü gereksiniminin karşılanamaması nedeniyle” kapasite kullanımını düşürürken diğer yandan, örneğin endüstri meslek ve teknik liselerin mezunlarının ancak % 29,7’si mesleklerine uygun işlerde çalışabilmektedirler. Diğer okul mezunları içinde benzer sorunlardan söz etmek olasıdır.

Diğer eğitim tür ve düzeylerine oranla daha pahalı bir süreç olarak bilinen teknik ara insangücünün yetiştirilmesi süreci, yetiştirilen bu elemanların “istihdam edilebilir” olmaması ve kullanılanların ise “verimli insangücü” niteliğinden uzak olması durumunda hem eğitim sistemi içinde hem de toplumsal düzeyde bir dengesiz kaynak dağılımına yolaçmaktadır. Bir başka deyişle anılan okullar için yapılan yatırım harcamalarının toplumsal alternatif maliyetinin yüksek olma olasılığı ortaya çıkmaktadır.

Herşeyden önce saptanması gereken konu, Türkiye’de teknik ara insangücünün sahip olduğu “insan sermaye”sinin piyasada istenen ile uyumlu olup olmadığıdır. Mesleki ve Teknik okul mezunlarının “piyasada istenen niteliklere sahip olmadığı”, neredeyse doğruluğunun kanıtlanmasına dahi gerek görülmeyen bir postüla haline gelmiştir.¹⁰⁵

Yine de Türkiye’de işverenlerin işe “verimlilik” ölçütü ile eleman alırken Meslek Teknik Lisesi mezunlarını tercih etmeleri, onları diğer okul mezunlarından ayırdıklarını ve daha fazla değer verdiklerini göstermektedir. İstenilen düzeyde olmasalar da Mesleki

¹⁰⁵ÜNAL, a.g.e., (1988), s.87-88.

Teknik Eğitim Lisesi mezunlarının işveren tarafından istendik olarak tanımlanabilen bazı özelliklere sahip oldukları anlaşılmaktadır.¹⁰⁶

4. MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM-VERİMLİLİK İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Son yıllardaki tartışmalarda, toplumun üretim kapasitesi ve işgücü verimliliğinin artırılması için işgücünün eğitilmesi gerektiği konusundaki görüşlerin ağırlık kazandığı görülmektedir. Bilimsel-teknik gelişmelerin, yetişkinlerin kazandıkları bilgi ve deneyimlerin kısa sürede eskimesi ve yetersiz kalmasına neden olduğu da belirtilmektedir.¹⁰⁷

Yüksek vasıflı işgücü, sürekli eğitim, artan işgücü verimi “Bilgi toplumu”nun anahtarıdır. Teknoloji devrimi vasıfsız işgücünün üretimdeki payını azaltırken, iyi eğitilmiş yüksek vasıflı insan gücünün talebini arttırmıştır. Değişimin başdöndürücü sürati, sadece işgücünün geçmişte iyi eğitilmiş olmasını değil, aynı zamanda eğitimin sürekli olmasını, öğrenme ile eğitmenin içiçe geçmesini gerektirmektedir. İşgücünü yeni vasıflar ve becerilere göre eğitmek ve buna uygun iş alanlarının yaratılması hem dünya ticaretinin dinamizminden, hem dolaysız yatırımlardan yararlanabilmenin temel koşuludur.¹⁰⁸

Çağımızda gelişmiş ülkeleri gelişkin yapan, gelişmekte olan ülkelere de bu niteliği kazandıran faktör, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin olması, buna sahip olup

¹⁰⁶ÜNAL, a.g.e., (1988). s.95.

¹⁰⁷Asuman YÜCEL. *Türkiye’de İşgücü Eğitimi*, DPT Sosyal Planlama Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s.17.

¹⁰⁸Erol KUTLU, *Dünya Ekonomisi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1998, s.168-169.

kullanılabilmesidir. Bu durum, iş yaşamında üretim, hizmet ve pazarlama işlemlerinde de değişmelere neden olmaktadır.

Bilim “modern toplumun motoru” olarak nitelendirilmekte, dünyayı teknolojinin yönettiği, bilimde ileri giden ülkelerin başarılı ülkeler oldukları görülmektedir. Örneğin; Türkiye AR-GE’ye 0,16 milyar dolar ayırırken ABD 110, Japonya 38 milyar dolar ayırmaktadır. AR-GE harcamalarının GSMH içindeki payı 1998’de Türkiye’de 0,22 iken 1985’te ABD ve Japonya’da 2.80, Almanya’da 2,70, Yunanistan’da 0,30’dur. Türkiye’de 1988’de 10.000 kişiye 6 araştırmacı düşerken ABD’de 63, Japonya’da 73 araştırmacı düşmektedir. Türkiye’de bilim ve teknolojiye ayrılan harcamaların %57’sini üniversiteler %10’unu sanayi kesimi kullanırken gelişmiş ülkelerde sanayi, bilim ve teknoloji harcamalarının üçte ikisini (2/3) kullanmaktadır.¹⁰⁹

Aslında dünya yüzeyine yayılmış 200’ü aşkın ülkenin çoğunluğu yakınçağa ulaşmaya çalışırken, sayıları bir düzine kadar olan bir takım öncü ülkelerde “Bilgi Çağı”nı yaratmışlar, ürünlerini dünyaya yaymışlar ve bu işlevlerini devam ettirmek için de tüm güçlerini kullanmışlardır.

Çağımızda bilgi her zamankinden daha büyük bir hızla çoğaldığından teknolojik ilerleme de başdöndürücü bir hızla sürmektedir. Bilim ve teknolojiye meydana gelen çok hızlı gelişmelere paralel olarak, sanayileşmede de önemli gelişmeler ve ilerlemeler meydana gelmektedir.

Sanayileşme, ülkenin kalkınmışlık yönünden en önemli unsurudur. Bu sebeple, ülkemizin de hizmet ve üretim alanlarında teknolojik gelişmelere uyumlu, mesleki ve teknik bilgi ve becerilerle donatılmış insangücüne olan ihtiyacı artmaktadır. Bu ihtiyacı karşılamak için, çağdaş teknoloji metodlarını bilen, yorumlayan, kullanan, geliştiren ve yeniliklere uyum sağlayan vasıflı insangücününün yetiştirilmesi için, mesleki ve teknik öğretim okullarına ihtiyaç vardır.

¹⁰⁹16 Milli Eğitim Şurası, s.80.

İşgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelikli insangücünün işletmelerle işbirliği yapılarak yetiştirilmesi, mesleki eğitim sistemi bütünlüğü içinde desteklenerek geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bu amaçla teknolojik çağa uyum sağlayabilmek için ülkemizde de mesleki teknik eğitime gereken özenin gösterilmesi yararlı olacaktır. Bu konuyla ilgili olarak her alanda çeşitli politikaların üretilmesi şarttır.¹¹⁰

Teknolojinin sürekli değişmesi, insangücünün sahip olması gereken niteliklerde önemli değişiklikler yaratmıştır. Becerili teknik ara insangücünün teknolojiyi anlayabilmesi ve kullanabilmesi, değişen koşullara uyum sağlayabilmesi, karşılaştığı sorunları çözebilmesi, üretilen ürünün kalitesi ile ilgili sorumluluk alabilmesi ve hızla değişen şartlara uyum sağlayabilecek teknik bilgi ve becerilere sahip olabilmesi, iş kazalarını en aza indirmesi, üretimde verimliliği arttırabilmesi gerekmektedir. Bu performansa sahip olması gereken teknik ara insangücünün yetiştirilmesi, bilim ve teknolojinin değişen koşullarını gözönünde bulundurarak yapılan bir mesleki eğitimle olanaklı görülmektedir.¹¹¹

5. AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİM İLE TÜRKİYE'DEKİ MESLEKİ-TEKNİK EĞİTİMİN KARŞILAŞTIRILMASI

Avrupa Birliği'nde Mesleki-Teknik Eğitim ve öğretime verilen önem gittikçe artmaktadır. AB kapsamında uygulanan eğitim politikaları ile çağın dönüşümüne ayak uyduran bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir. İşgücünün gelişen çalışma hayatına uyumu ve AB içinde serbest dolaşımı için mesleki-teknik eğitim, yetişkinlerin eğitimi ve sürekli eğitim AB tarafından teşvik edilmektedir.

¹¹⁰16 Milli Eğitim Şurası, s.81-82.

¹¹¹Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), "Mesleki ve Teknik Eğitim Sisteminin İncelenmesi", Mesleki ve Teknik Eğitim Raporu, Ankara, 29 Temmuz 1994, s.1.

AB ülkelerinde işverenler eğitim kurumları ile doğrudan bağlantılar kurup ihtiyaçları olan yüksek vasıflı işgücü eğitiminin müfredatlarını oluşturmaktadırlar. Teknolojik gelişmeleri yakından takip eden eğitim kurumları iş hayatının bilgili ve vasıflı işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla öğrenim görenlere gerekli eğitimi sağlamaktadır. Türkiye’de ise eğitim kurumlarının kişilere kazandırdığı vasıflarla iş hayatının ihtiyacı olan vasıflar arasındaki uyum yeterli değildir.

AB ülkeleri başta olmak üzere sanayileşmiş bir çok ülke öğrenci başına düşen eğitim harcamalarının her geçen yıl yükseltmekte mesleki eğitime ayrılan kaynak artırılmaktadır. Türkiye’de mesleki eğitimin daha iyi bir yapıya ulaşabilmesi için finansman kaynaklarının artırılması gerekmektedir.

AB ülkeleri, iş piyasalarının sürekli gelişen bilgi ve beceri ihtiyaçlarını karşılayabilecek, esnek müfredatlara sahip eğitim sistemlerini uygulamaktadır. Türkiye’deki eğitim sisteminde ise bu esneklik bulunmamakta çoğu zaman çağın gerisinde kalmış müfredatlarla eğitim verilmektedir. Eğitimde reform niteliğindeki sekiz yıllık zorunlu eğitim, Türkiye’deki eğitim seviyesinde olumlu etkiler yaratacaktır. Ancak esas olan müfredatların değişen önceliklerine göre uyumlu bir yapıya kavuşturulmasıdır. Türkiye’de genç nüfusu ve vasıfsız işgücünü modern ve esnek mesleki eğitim müfredatları ile bilgi, beceri sahibi ve üretken kılmak çağı yakalamanın temel hareket noktası olmalıdır.

AB ülkelerinde bireyler mesleki tercihlerini belirleme konusunda rehberlik hizmeti veren kurum ve kuruluşların desteğini almaktadır. Mesleki eğitimde rehberlik hizmeti bireylere olduğu kadar işverenlere de işgücü ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri açısından yardımcı olmaktadır. Türkiye’de ise, vasıflı işgücü ihtiyacı yüksek boyutlara ulaşmıştır. Buna rağmen özellikle gençlerin mesleki yönlendirme hizmetine yeterince önem verilmemektedir. İşgücü ihtiyaçlarının arz-talep dengesi paralelinde yönlendirilmesi ve rehberlik organizasyonlarının işgücü piyasası ve eğitim kurumları

arasındaki koordinasyonu sağlaması Türkiye'deki mesleki rehberlik hizmetlerini geliştirecektir.

AB'nin tasarladığı gelişme planı çerçevesinde Birliğe tam üye aday ülkelerin ekonomik ve sosyal yönden AB ülkeleri seviyelerine yükseltilmeleri gerekmektedir. Bunun bir parçası olarak eğitimde yapılması gereken reform girişimleri tam üye aday ülkelerde AB kaynaklı mali yardımlarla uygulamaya başlanmıştır. Özellikle mesleki eğitim ve öğretim alanında yapılan reformlarla tam üye aday ülkelerin AB'nin standartlarına yaklaşmasında önemli aşamalar kaydedilmiştir. Türkiye'nin de daha fazla zaman kaybetmeden benzer atılımlar içine girmesi gerekmektedir.

AB'nin eğitim programlarına Türkiye'nin de katılması konusunda ilk olumlu gelişme mesleki eğitimin geliştirilmesi ve desteklenmesine yönelik olan "Leonarda Da Vinci II 2000-2006" programı ile ilgili olmuştur. 26 Nisan 1999'da AB Bakanlar Konseyi, Türkiye'nin de programa katılmasını kabul etmiştir. Programın birinci dönemi (1995-1999), sadece AB üye ülkeleri ile üç Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) ülkesine açık iken, ikinci dönem bu üyelerin yanısıra tüm AEA üyelerini, EFTA'ya ve Türkiye'nin de içinde yer aldığı AB tam üye adaylığına hazırlanan ülkelerin katılımına açılmıştır.¹¹²

¹¹²Mihenyum Eşiğinde Mesleki Eğitim ve Öğretim, Mess Yayınları, s.155-156.

SONUÇ

21. yüzyıl bilim, teknoloji ve bilgi çağıdır. Bilgi toplumunun yaratılması, sürekli gelişen ve yenilenen bilgi, iletişim ve ulaşım teknolojileri ile hızlanan rekabet ortamının zorunlu sonucudur. Gelişen ve hızla değişen üretim süreçleri gerekli bilgi donanımına sahip nitelikli işgücü talebini artırmaktadır. Çağın yakalanmasında çalışanların; bilgi, mesleki yetenek ve becerilerinin gelişmesine ihtiyaç vardır.

Türkiye ekonomisi bilgi çağının gereksinimi olan birden fazla dalda uzmanlaşmış nitelikli işgücünü ön plana çıkaran modern işgücüne ihtiyaç duymaktadır. Türkiye’de ise mevcut işgücünün yarısından fazlası ilkokul mezunudur. Gençlerin hiçbir vasıf sahibi olmaksızın çalışmaya başlaması üretimin hacim ve kalitesinde düşürmektedir. Bu durumun ulusal sanayinin dünya ülkeleri sanayileri ile rekabet şansı açısından da olumsuz sonuçlar doğurduğu açıktır. Rekabetçi pazar taleplerini karşılayacak vasıflı ve uyumlu, motivasyonu yüksek bireylerin yetiştirilmesi Türkiye’nin kalkınma hızı açısından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda eğitim sisteminin yapısı, işgücünü çağımızın gelişen koşullarının yarattığı yeni mesleklere hazırlayacak ilkeleri esas olarak, hayat boyu öğrenme kavramına dayandırılmalıdır. Türkiye’de eğitim sistemi; beceri ve yetenekleri güncelleştirebilen, üretken ve verimli bireyler yetiştirecek biçimde yeniden yapılanmalıdır. Bu yapılanma içinde mesleki ve teknik eğitimde; okul-sanayi işbirliği sağlanmalı, eğitim, istihdam ve meslek standartları arasında denge kurulmalıdır. Mesleki ve teknik eğitim kurumları ve programları ile işe yerleştirme hizmeti veren birimler ve işgücü piyasası arasında etkin bir koordinasyon ve işbirliği kurulması sağlanmalıdır. Dünyada ki gelişmeler ve Türkiye’nin orta vadedeli hedefleri doğrultusunda yeni meslek türleri ile ilgili olarak kamu kurumları, özel kesim ve üniversitelerin işbirliği ile politika ve programlar geliştirilmelidir. Devlet gözetiminde özel kesimin mesleki ve teknik eğitimi geliştirme faaliyetleri teşvik edilmelidir. Kamu ve özel kesimde, örgün mesleki teknik eğitimin finansman yönünden desteklenmesine önem verilmelidir.

Mesleki eğitimin geliştirilmesi, hayat boyu eğitim kavramının çalışma hayatına yerleştirilmesi ve eğitimde esnek yapılandırma Türkiye için şarttır. Geleceğin aydınlık Türkiye'sini yaratmak, ancak insan kaynağının bilgisini ve yeteneğini sürekli geliştiren ve değerlendiren çağdaş bir eğitim sistemi ile mümkündür.

KAYNAKÇA

- ADEM, Mahmut. **Türk Eğitiminin Ekonomik Politikası**, Bilim Matbaası, Ankara, 1977.
- ADEM, Mahmut. “İnsan Gücü Planlaması” **A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt. 42, (XLII) Ocak-Aralık 1987, No: 1-4.
- ADEM, Mahmut. **Atatürkçü Düşünce Işığında Eğitim Politikamız**, Ocak 2000.
- AKSOY, H.Hüseyin. “Endüstriyel Teknik Ortaöğretim Mezunlarının Eğitim-İstihdam İlişkileri”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Şubat 1995.
- AKTUĞ, Hüseyin. “Mesleki ve Teknik Eğitimin Bugünkü Durumu, Ülkemizdeki Uygulama”, **Mesleki ve Teknik Eğitim Sempozyumu**, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 126, Ankara 1983.
- ALEMDAR, Yiğit. “İnsangücü İhtiyaçlarının Planlaması Üzerinde Çeşitli Yaklaşımlar ve Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı İnsangücü İhtiyaç Modelinin Çözümlenmesi”, **DPT, 1291-SPD**, Ankara, 1973.
- ALKAN, Cevat, DOĞAN, Hıfzı, SEZGİN, İlhan. **Mesleki ve Teknik Eğitim Prensipleri**, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 61, Ankara, 1976.
- ALKAN, Cevat. **Eğitim Teknolojisi**, Ankara, 1997.
- AREN, Sadun. **İstihdam, Para ve İktisadi Politika**, 10. Baskı, Ankara, 1992.

BALOĞLU, Zekai. “Sanayileşmede Eğitimin Rolü ve Önemi Nedir?”, **TED Sanayileşme Sürecinde Türk Eğitimi ve Sorunları Türk Eğitim Derneği 15. Eğitim Toplantısı**, 28-29 Kasım 1992, Ankara.

BİÇERLİ, M.Kemal. **Çalışma Ekonomisi**, Beta Basımevi, Ekim 2000, İstanbul.

BURSALIOĞLU, Ziya. **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 154, Ankara, 1978.

BÜYÜKERŞEN, Yılmaz, DİRİMTEKİN, Halil, ERDEM, Burhan, ÖZER, Mustafa. **İktisada Giriş**, Eskişehir, 1998.

DOĞAN, Hıfzı. “Mesleki ve Teknik Öğretimde Sistem Yaklaşımı”, **MPM Mesleki ve Teknik Eğitimde Verimlilik Semineri**, MPM Yayınları, No: 124, Ankara, 1973.

DOĞAN, Hıfzı. “Mesleki ve Teknik Eğitimin Endüstri İle İlişkileri”, **Milli Eğitim Bakanlığı Endüstriyel Mesleki ve Teknik Öğretim ile Sanayi İlişkileri Sempozyumu**, 19-20 Kasım 1975, Meslek ve Teknik Öğretim Kitapları Etüd ve Programlama Dairesi Yayınları, No: 129.

DOĞAN, Hıfzı. “Mesleki ve Teknik Eğitimin İlkeleri ve Gelişmesi”, **Mesleki ve Teknik Eğitim Sempozyumu**, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 126, 1983.

DOĞAN, Hıfzı, ULUSOY, Ayten, HACIOĞLU, Fatma, **Okul-Sanayi İlişkileri**, Ankara, 1997.

- ERCAN, Fevzi. “İleri Teknolojinin İnsangücüne ve İstihdam Sorunlarına Etkileri, Yeni Sorunlar mı? Çözüm Yolları mı?”, **MPM Teknolojik Gelişmeler Karşısında İlgücünün Eğitim Uyum İstihdam Sorunları Sempozyumu**, Ankara, 1988.
- ERGEN, Hüseyin. “Türkiye’de Eğitimin Ekonomik Büyümeye Katkısı”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Sayı: 35, Kış 1999, Cilt: 10.
- GÜRSOY, Bedri. **Verimlilik Üzerine Düşünceler**, MPM Yayınları, No: 324, Ankara, 1985.
- HAN, Ergül. **İktisada Giriş**, Eskişehir, 2000, 4. Basım.
- HESAPÇIOĞLU, Muhsin. **Türkiye’de İnsangücü ve Eğitim Planlaması**, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:127, Ankara 1984.
- KAPTAN, Saim. “Türkiye’de Yüksek Öğrenim Reformu ve İnsangücü Potansiyeli”, **DPT, SPB Planlama Dairesi Yayınları**, No: 202, Mart 1986.
- KARAKÜTÜK, Kasım. “Mesleki Teknik Ortaöğretimin Verimliliği”, **A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt:24, S:2, A.Ü. Basımevi, Ankara 1992.
- KARLUK, Rıdvan. **Türkiye Ekonomisi**, Beta Yayınevi, 4. Basım, İstanbul, 1996.
- KURUL TURAL, Necla. “Kimya, Petrol ve Plastik Sanayiinde Eğitim-İnsangücü-İstihdam İlişkileri ve Buna İlişkin İşveren Görüşleri”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Planlaması Anabilim Dalı, Ankara, 1993.

KUTLU, Erol. **Dünya Ekonomisi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Anadolu Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 1998.

NİŞANCI, Abdullah. **Teknolojik Gelişmeler Karşısında İşgücünün Eğitim, Uyum ve İstihdam Sorunları Sempozyumu**, “1987 Yılına Girerken Mesleki ve Teknik Eğitimin Sorunları”, MPM Yayınları, 3623, Ankara 1988.

OĞUZ, Orhan. **İktisada Giriş**, İstanbul, 1992.

OKYAY, Erdoğan. “3308 Sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu ve Türk-Alman Çıraklık Eğitimi Model Projeleri”, **İkili Meslek Eğitimi Uluslararası Sempozyumu**, MEKSA Vakfı Yayınları, No:2, Ankara 12-13, Mayıs 1988.

ORMAN, Mustafa. “Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitim Nasıl Olmalıdır? Öneriler”, **Teknik Eğitimin Dünü, Bugünü ve Geleceği**, İ.T.Ü., İstanbul, 24, 25, 26 Ekim 1983.

ÖZDİL, İlhan. “Mesleki ve Teknik Eğitim Sorunları/Çözümler/Ulusal/Evrensel Perspektif”, **MEB Çıraklık ve Mesleki Teknik Eğitim Konseyi Hazırlık Dökümanı**, Ankara, 1990.

ÖZDİL, İlhan. “Teknoloji Yoğun bir Çağda Mesleki-Teknik Eğitimin Yönetimi ve Profesyonel Kadro”, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak. Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi, Ankara, 24-28 Eylül 1990 Bildirileri, **Eğitim Teknolojisi**, Ankara, 1993.

ÖZKAN, Zeki. “Çıraklık Eğitimi ve Yetiştirilmiş İşgücünün İstihdamı”, **İstihdam Yaratıcı Girişimler**, Gaziantep, 1985.

SEZGİN, İlhan. “Mesleki-Teknik Eğitim Sistemi”, **Teknolojik Gelişmeler Karşısında İşgücünün Eğitim, Uyum ve İstihdam Sorunları Sempozyumu**, MPM Yayınları, No: 3623, Ankara 1988.

ŞAHİNKESEN, Ali. “Eğitimde İkili Sistem (Okul-Sanayi İşbirliğine Dayalı Sistem)” **Eğitim Bilimleri Fakültesi**, Cilt: 25, S.: 2, Ankara, 1992.

ŞAHİNKESEN, Ali. “Mesleki ve Teknik Eğitimde Eğitim Teknolojisi” A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi, Ankara, 24-28 Eylül 1990 Bildirileri, **Eğitim Teknolojisi**, Ankara, 1993.

ŞAHİNKESEN, Ali, ÖNEN, Filiz, KESER, Hafize. **Meslek Lisesi Mezunlarını İzleme Araştırması Okul Sanayi Ortaklaşa Eğitimi (OSANOR) Mesleki ve Teknik Eğitim Projesi**, MEGSB, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi Tarafından Hazırlanan Araştırma, Ankara, 1984.

TİMUR, Hikmet. **İş Ölçümü-İş Planlaması-Verimlilik**, TODAİE Yayınları, No: 207, Ankara, 1984.

ÜNAL, L.İşıl. “Eğitimin Ekonomik Değeri”, **Eğitim ve Bilim**, Eylül 1985, Sayı: 57.

ÜNAL, L.İşıl. “Türkiye’deki Teknik Ara İnsangücünün Eğitimin Ekonomik Değeri Kapsamındaki Nitelikler Açısından Değerlendirilmesi”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, H.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1987.

ÜNAL, L.İşıl. “Türkiye’de Orta Öğretim Düzeyindeki Mesleki ve Teknik Eğitimin Ekonomik Değeri”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1988, S.: 3.

ÜNAL, L. Işıl. “İşverenlerin Eğitim-İstihdam İlişkisi ile İlgili Görüşlerinin Değerlendirilmesi” **Yayınlanmamış Araştırma**, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, Mayıs 1990.

YÜCEL, Asuman. **Türkiye’de İşgücü Eğitimi**, DPT Sosyal Planlama Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

YÜKLER, İrfan. **Türkiye’de Mesleki Teknik Eğitimin Mevcut Durumu**, MPM Yayınları, No: 3623, Ankara, 1988.

KURUM YAZARLI

16. Milli Eğitim Şurası, **Ön Komisyon Raporları**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1998.

16. Milli Eğitim Şurası **Dökümanı Kalkınma Planlarında Mesleki ve Teknik Eğitim**, Ankara, 1998.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Kalkınma Planı Birinci Beş Yıl: 1963-1967, Ankara, 1963.

DPT Kalkınma Planı İkinci Beş Yıl: 1968-1972, Ankara, 1968.

DPT Yeni Strateji ve Kalkınma Planı Üçüncü Beş Yıl: 1973-1977, Ankara 1973.

DPT Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1979-1983, Ankara, 1979.

—DPT Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 1985-1989, Ankara, 1985.

DPT, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı; 1990-1994, Ankara, 1989.

METARGEM, “Meslek Lisesi Mezunlarının İzlenmesi Projesi”, Yayımlanmamış Araştırma Raporu, Ankara, 1992.

Milenyum Eşiğinde Mesleki Eğitim ve Öğretim, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası MESS, Yayın No: 314, İstanbul, 1999.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), “Mesleki ve Teknik Eğitim Sisteminin İncelenmesi”, Mesleki ve Teknik Eğitim Raporu, Ankara, 29 Temmuz 1994.

Türkiye’de ve Dünyada Mesleki Eğitim, TİSK İnceleme Yayınları, No:20, 1997.

“Onaltıncı Milli Eğitim Şurası Hazırlık Dökümanı”, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Karabük Teknik Eğitim Fakültesi, 1. Mesleki ve Teknik Eğitim Sempozyumu, Ankara, 1998.